

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

ZA UMETNOST IN ZA ZNANSTVO.

UREJA

DR. FRANČIŠEK LAMPE.

Z Bogom za narod.

IZHAJA DVAKRAT NA MESEC.

ZALAGA UREDNIK IN LASTNIK. — TISKA KATOLISKA TISKARNA.

Cena na leto 8 K 40 h, pol leta 4 K 20 h, četrť leta 2 K 10 h; za dijake na leto 6 K 80 h. Za Ameriko na leto 2 dolarja, za Italijo 10 lir, za Nemčijo 8 mark.

Vsebina II. zvezka.

	Stran
O lepoti. (Spisal <i>dr. Fr. L.</i>) [Dalje.]	321
Jutro vstaja . . . (Zložil <i>Silvin Sardenko.</i>)	325
Pod rimskim orlom. (Povest. — Spisal <i>I. M. Dovič.</i>) [Konec]	326
Kam sedaj? (Spisal <i>Ivo Trošt.</i>)	332
Šopek. (Slika. — Spisal <i>Bogdan.</i>)	337
Mladost. (Zložil <i>Vinko Vinič.</i>)	343
Na prijateljevem grobu. (V spomin <i>Ź. P-u.</i> — Zložil <i>Narjan Pretko.</i>)	343
Prenašanje delujočih močij z elektriko. (Spisal <i>dr. S. Šubic.</i>) [Dalje.]	344
Izprehodi po Slavoniji. (Spisal <i>dr. Ź. Marinko.</i>) [Dalje.]	348
Oblakom. (Zložil <i>Fr. Ks. Meško</i>)	350
Književnost	351
<i>Slovenska književnost.</i> Knjige „Slovenske Matice“ za l. 1899.:	
Zgodovina slovenskega slovstva. IV. del. Drugi zvezek.	
Časopis	352
Razne stvari	352

Naše slike.

Na platnicah.

Pogovori. [Dalje.]

Slike.

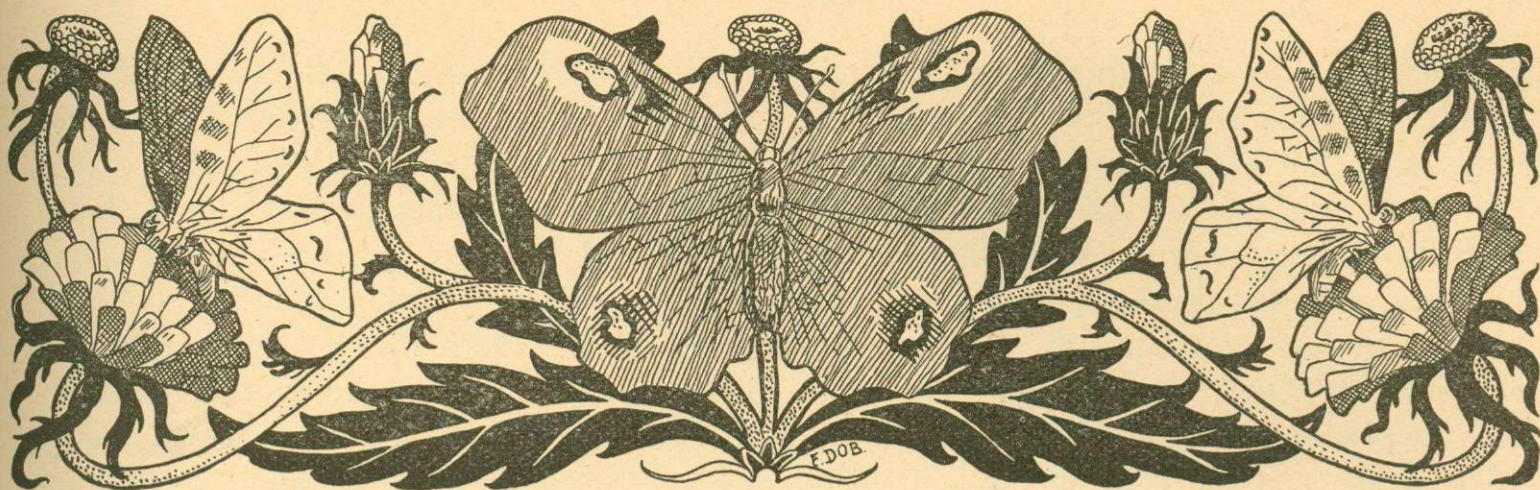
Bosanska devojka	324
Prvo sv. obhajilo. (Risal <i>Mat. Strnen.</i>)	329
Mlada Zora. (Risal <i>Fr. Dobnikar.</i>)	345

Listnica uredništva. G. I. L.: Prejeli prvo in drugo. Upamo, da smo Vam ustregli in da Vam bomo še mogli. Več pisмено ali ustno. — G. N. P-ko: Pride polagoma. Kar vsaka stvar se ne more sproti porabiti, temveč čaka ugodne prilike. Isto sporočamo tudi nekaterim drugim cenjenim sotrudnikom.

Prošnja upravnštva.

Ker nam mnogi čislani naročniki dolgujejo precej naročnine — nekateri že več let —, zato jim bomo poslali položnico poštno hranilnice, na kateri bo označen dolg do konca minulega leta. Letošnja naročnina ne bo všteta. S to položnico lahko vsakdo odda pri poštnem uradu svojo naročnino brez najmanjšega stroška. Ako ne zna napisati na položnico potrebnih stvari, povedó mu na pošti. Prosimo, da bi nam čislani naročniki tega ne zamerili. Saj ne prosimo radi, a brez naročnine list ne more živeti.

Dobé se še letniki: IV. po 4 K, V. po 6 K, VII., VIII., IX., X., XI. in XII. po 8 K.

O lepoti.

(Spisal dr. Fr. L.)

5. Simetrija in proporcija.

Tudi najpreprostejšemu človeku se vriva misel, da mora delati po trdni meri, ako hoče napraviti kaj lepega. Zato meri pri takem delu z očmi, s prsti, z dlanjo, s pedjo, s komolcem, s sežnjem in kakor sicer more. Pri takem opraviu večkrat primerja dele med seboj, in oko mu zre in sega od dela do dela, od kraja do kraja. Da, lepota telesnih bitij ima določene mere, vsekako zato, ker mera kaže jednoto v razliki in razliko v jednoti. Kadar namreč merim, tedaj spoznavam, kako je združen jeden del z drugimi deli in kako so ti združeni s celoto.

Omenili smo in v obče določili splošni zakon harmonije. Posebej pa moramo izpregovoriti še o simetriji in proporciji.¹

Simetrijo, somerje ali somernost imenujemo ono obliko teles, ki se dá z ravno ploskvijo razdeliti v dva skladna dela. V roko vzamemo hruško ali jabolko, pa ju prerežemo

¹ Slovenska sprejeta beseda za simetrijo je somernost, za proporcijo sorazmernost. Obe tujki sta tako udomačeni, da ju ne moremo utajiti ali prezreti. Poleg njiju je pa vendar dobro rabiti tudi domačo besedo. „Simetrija“ je iz grščine: „syn“ = skup, „metron“ = mera; „symmetria“ = jednako-mernost. „Proporcija“ je iz latinščine; proportio“ pomenja primernost, po enakih delih, isto skoro kar grška „analogia“.

z nožem v dva jednaka dela prav „čez sredo“: ako ju zopet denemo skupaj, vidimo različno oba simetrijska ali somerna dela. Tako bi bilo možno človeka razpoloviti v dva somerna dela, ker je človeško telo zgrajeno tako, da ga je — ako je z očmi obrnjeno naravnost proti nam — prav toliko na desni kakor na levi. Somerno so ustvarjene tudi vse višje živali, somerne so mnoge rudninske oblike, še bolj pa rastlinske, četudi niso vselej popolnoma somerne.

Somernost je zakon za lepoto v telesnih predmetih. Ni sicer somernost tako splošna in neizogibna, da bi brez nje ne bilo telesne lepote, vendar je v večini telesnih oblik nedostatek somernosti nedostatek lepote. Na človeškem telesu je to jako očitno. Tudi vol ni lep brez jednega rogú ali pes brez jednega ušesa; bolj kazi ta nedostatek, kakor če n. pr. žival nima repa. Manj se opaža nedostatek, kjer niso oblike popolnoma sklenjene in določene, kakor n. pr. na drevesih. Neko somerje pa kažejo celó veliki prirodni predmeti: gore, doline, reke, planjave, morje — seveda z jedne, te ali one strani, in to nam povsodi ugaja. Zaradi tega narejamo še navadna in nezatna orodja somerna: omare, stole, mize . . .

Zakaj morajo biti lepa telesa simetrijska ali somerna? Zato, da so jednotna: somer-

nost namreč izraža jednoto. Ako ima telo na obeh straneh isto obliko, je ta jednakost izraz istega bistva. Posebej se naše gledanje (ali zaznavanje telesnih predmetov z vidom) najbolj ujema s somernimi oblikami. Gledamo pravilno z dvema očesoma, in obe očesi se najlože gibljeta gori in doli, teže od leve na desno in nazaj. Zaradi tega zaznavamo najlože pravilnost oblike po navpični črti. Ako pa sta somerna dela nad in pod vodoravno ploskvijo, tedaj zaznavamo somernost nekoliko teže, n. pr. ako tak predmet leži. Ker je pri človeku ona stran, na kateri so na glavi čutila, posebno odlična in se na to stran premikamo, ločimo pri človeškem telesu kakor tudi pri drugih telesih, sprednjo, zadnjo, desno in levo stran. Kadar gledamo telo v sprednjo stran in sta somerna dela natanko na desni in na levi, tedaj se nam kaže s „ročeljem“, in mi ga gledamo „en face“.¹ Kadar pa gledamo predmet zasukan od prejšnjega položaja za 90 stopinj in imamo one črte v obrisu, skozi katere gre somerno deleča ploskev, tedaj se nam kaže „profil“² ali „od strani“. Za opazovanje najugodnejše stališče ima predmet tedaj, kadar je v sredi med obema prvima položajema, ali kadar je proti nam „po strani“, v „pol-profilu“. Tedaj somernosti popolnoma ne vidimo, pač pa jo dovolj spoznavamo, in ob enem se nam kaže tudi stran ali bok, torej vidimo bolj telesnost, med tem ko se od spredaj vidi le nekaka ploskev. Najlepši portreti nam predstavljajo osebe v pol-profilu; tudi arhitekture se najlepše vidijo v pol-profilu, ali če se postavimo proti jednemu izmed sprednjih vogalov.

Pa ne samo na telesih in telesnih oblikah je somernost: somernost opažamo tudi v gibanju in v glasbi.

Raznovrstno gibanje v prirodi se godi v somernih oblikah. Najlepše to vidimo v nihanju: nihalo (n. pr. pri stenski uri) gre sem in tje, na obe strani jednako, v somerni obliki. Tako se giblje noga, kadar gremo,

¹ „En face“ je francoski izraz in pomenja: v lice, v obraz.

² „Profil“ je francoska, iz latinščine izvira joča beseda: „pro-filo“ — po niti ali vrvici, po obšivu.

roka, s katero mahamo, celo glava. Jednako se giblje kamen, ko ga vržemo kvišku, val na morju, solnce in zvezde na nebu.

Po naravi začnemo peti z nekim srednjim glasom, od katerega gremo više, pa zopet pridemo nazaj; ako stopimo niže, se vzdignemo do prvotnega glasú. Čim preprostejše in naravnejše je petje, tembolj se ravna po tem zakonu. Nikakor nam ni prijetno petje, ako ni simetrije med prednjim in zadnjim delom. In kakor petje, tako se ravna vsa glasba v svojem gibanju po tem zakonu. Vsak glasbenik pazi, da neha v tisti vrsti in celo z istim glavnim tonom, s katerim je začel. Ako izjemoma konča z drugačnim tonom, ima ob tem poseben namen in poseben vzrok.

To somerno gibanje v glasbi, ki služi ob enem za deljenje ali členovitost celote, je tudi podlaga ali vzrok ritmu. V tem se ujemata glasba in pesništvo. Kakor delamo pri hoji stopinje, tako nekako tudi v pevskem gibanju. Te stopinje imenujejo stope, v katerih se jeden zlog povzdigne, a drugi pade. Več stopov se družijo v jedno vrsto, ki so večinoma prerezane, bodisi, da je lože peti ali brati, bodisi, da dobimo dva somerna dela. Ta somerna delitev se posebno jasno kaže v šestomeru samem in v šestomeru s petomerom skupaj. Tudi rima konec vrstic je na podlagi somernosti, ki je — kakor smo videli — res splošen zakon lepote.

Ko govorimo o dveh somernih „delih“ ali polovicah, ni nam v mislih, da bi bila to resnična dela, ali da je predmet iz njih v istini sestavljen: temveč samo mislimo si oni polovici in samo v mislih ju delimo. V istini je predmet v onem oziru popolnoma nerazdeljen. Tudi smo že omenili, da ne ugaja delitev v dva jednaka dela.

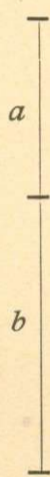
Proporcija ali sorazmernost pa se ozira na bolj istinite dele lepega predmeta. Človek ni razdeljen na desno in levo plat, pač pa je vidno razdeljen v te dele: Glava, zgornji život in spodnji život. To deljenje nam kažeta bolj ali manj tesna kroga: vrat in pas. Sorazmernost družijo te-le dele med seboj in s celoto.

Da zahteva priroda sama ono sorazmerje, katero smo označili v prejšnjem sestavku, in da je lepoti najprimernejša in ugodnejša delitev po zlati rezi, to vidimo iz teoretičnega in praktičnega premišljevanja.

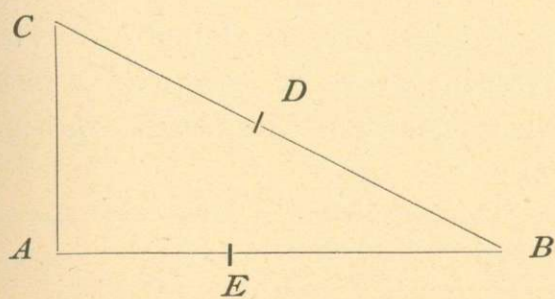
Lepi predmet ima jednoto in razliko. Razliko ima v tem, da je iz nejednakih delov. A kakšna je ta nejednakost? Ta nejednakost mora biti taka, da večji del prevladuje nad manjšim, in da je ta od onega odvisen. A za koliko? Za toliko, kolikor je potem še tretji del večji od srednjega; ako sta pa samo dva dela, tedaj mora večji del presegati manjšega za toliko, kolikor presega celota (ko tretja količina) večji (ali srednji) del.

Poleg stoječa črta je razdeljena v tem sorazmerju, da je torej srednji del a proti doljnemu delu b prav tako razmeren, kakor dolnji b proti celoti $a + b$.¹

Ozrimo se sedaj na zaznavanje telesnih predmetov! Zaznavanje je gibanje naše duševnosti. Ako se to gibanje godi pravilno, nam ugaja; nepravilnost pa ne ugaja. Pravilno pa je gibanje tedaj, kadar gre od členu do členu, od uda do uda tako, da so členi v stalnem razmerju večji ali manjši, in zlasti tedaj, kadar jeden člen spada — tako bi rekli —

¹ Kako se razdeli v tem razmerju, uči geometrija. Ravna se tako-le: Potegne se črta AB , katero hočemo deliti. Na jednom koncu te črte (A ali B) se potegne navpičnica, ki je le pol tako dolga, kakor AB . Ta navpičnica, ob koncu A potegnjena, bodi AC . Ako potegnemo sedaj hipotenuzo BC in

odrežemo od te kos, ki je jednak črti AC in ki naj se zove CD , potem ostane od črte BC še jeden kos BD . Prenesimo ta kos BD na črto AB tako, da jo razdelimo s točko E , in je $BE = BD$, potem sta ta dva dela AE in BE in pa celota AB v sorazmerju $AE : EB = EB : AB$. Črta AB je razdeljena po zlati rezi.

v dvojno razmerje ob jednem. Tako gibanje se povrača samo vase in se s tem dopolnjuje.

Iz tega smo razvideli, da je to sorazmerje med členi lepega predmeta bodisi samo na sebi, bodisi za spoznavanje najugodnejše, in zato je res smemo imenovati lepotno ali estetično sorazmerje, in zakon, ki se v njem izraža, imenujemo estetični proporcionalni zakon.¹

Zraven te prednosti, da se v naši proporciji izraža razlika in jednотnost, je v njej še druga. Na podlagi te proporcije se namreč lepi predmet ne samo lahko razširja v prelepo skupnost z drugimi predmeti, kar se dá tudi po drugih stalnih proporcijah, temveč se dasta oba dela še nadalje deliti, ne da bi se jednотnost pretrgala. Iz tega deljenja izvira velika mnogovrstnost in členovitost telesnih predmetov. Ako sem n. pr. črto AB razdelil v dva dela po zlati rezi, razdelim lahko nadalje še manjši del po zlati rezi in dobim zopet proporcijo, ki se veže s prvo. Razdelim tudi večjo črto v istem razmerju, postavim večji del ob tem koncu črte, in manjši na onem, ali pa obratno: iz tega dobim razne kombinacije razdelitve po zlati rezi, in s tem tudi razne oblike. Dá se tudi simetrija združiti s temi proporcijami, in mnogovrstnost je še večja, ne da bi kaj škodila jednoti. Vsakdo si po prej opisanem načinu

¹ Tako Zeising v svoji knjigi „Neue Lehre von den Proportionen des menschlichen Körpers“, str. 162. Ta pisatelj dostavlja o tej proporciji to-le: „V istini se kažejo takoj prednosti te proporcije, četudi jo ogledujemo samo z matematičnega stališča. Ne samo da ima namreč prednosti vseh stalnih proporcij, temveč tudi presega vsako drugo stalno proporcijo 1. s tem, da posreduje ne samo med dvema — katerima koli — količinama, temveč med celoto in njenim manjšim členom; zaradi tega tisto razmerje, na katerem sloni, ni katerokoli, se ne menja, ni neprimerno, temveč je nujno, vedno jednako in umerjeno, če je celota majhna ali velika; 2. oba manjša členu skupaj sta vedno jednaka večjemu členu, t. j. celoti, zaradi tega je manjši člen vedno dopolnilo večjemu, kakor je obratno večji člen dopolnilo manjšemu. Proporcija torej ni samo popolnoma geometrijska, ampak v nekem pomenu tudi aritmetična, ker njeni členi niso samo faktorji jednokih predmetov, temveč tudi oba dopolnjujoča se sumanda neke vsote.“

lahko deli črto po tej proporciji, in ako naredi črto veliko, more jo deliti v mnogo delov in si tako vidno pojasniti rastenje in poje-manje členov, razrejenih po zlati rezi. Zlasti je zanimivo predočiti si razne sestavine po zlati rezi, v katerih se manjši in večji člen prestavljata ali zamenjavata in odjemljata, vsled česar členi ne rastó jednakomerno v isti smeri, a so vendar po proporciji sklenjeni med seboj.

Kakor se dá proporcijonalnost ali sorazmernost lepo pojasniti geometrijsko s črtami, tako se dá razkazati tudi aritmetično (kajpada še glaje algebrajsko, kar bi pa ne bilo za navadne bravce). Da podamo v tem teoretičnem razkazovanju vsaj nekaj aritmetične uporabe in sicer na takem primeru, kjer rabimo samo cela števila, vzemimo število 89. Ob tem opozarjamo, da nam je v prvi vrsti za pojasnilo, zato smemo prezreti napake, ki jih bomo pozneje označili. 89 razdeljeno po „zlati rezi“ da števili (približno) 55 in 34; 55 dá 34 in 21; 34 dá 21 in 13; 21 dá 13 in 8; 13 dá 8 in 5; 8 dá 5 in 3; 5 dá 3 in 2; 3 dá 2 in 1.

Po tej poti dobimo ono vrsto, katero smo že omenili (str. 290): 89, 55, 34, 21, 13, 8, 5, 3, 2, 1 ali pa obratno.

A ta naša delitev po celih številih je nenatančna in sicer so napake tem večje, čim manjša so števila. N. pr. v proporciji $89 : 55 = 55 : 34$ je napaka samo $\frac{1}{3026}$, ker $89 \times 34 = 3026$, a $55^2 = 3025$. V drugi proporciji $55 : 34 = 34 : 21$ je napaka večja. $55 \times 21 = 1155$, $34^2 = 1156$, torej razlika za $\frac{1}{1156}$. Kdor bi hotel to število označiti v črtah in meriti, bi ne opazil razlike med produkti notranjih in zunanjih členov. Pač pa jih opazi v proporcijah manjših števil. V proporciji $8 : 5 = 5 : 3$ je razlika $\frac{1}{25}$, zakaj $8 \times 3 = 24$, $5^2 = 25$. Ako je v glasbi med dvema zvenkoma za $\frac{1}{25}$ tresajev razlike, se ta pozna in velja ko najmanjši interval.

Tako smo v teoriji nekoliko pojasnili proporcijo; treba torej, da jo ob kratkem pokažemo še v istini. Najjasneje se kaže estetična proporcija na človeškem telesu. Preiskovali so razmere med dolžinami raznih

delov — slikarji in kiparji, seveda morajo ravnati po prirodnih merah —, in našli, da je 1. dolžina zgornjega telesa (od temena do pasú) v istem razmerju do dolžine spodnjega telesa (od pasú do podplatov), kakor dolžina spodnjega telesa do dolžine celega telesa.¹ Brez dvoma pravi to ljudem tudi prirodni čut brez uka, ker obleke se krojijo po tem zakonu in zlasti prepasovanje, ki je bilo navadno že pri starih narodih, ima (poleg drugega) namen izražati ona dva sorazmerna dela človeškega telesa. A tudi drugi členi

Bosanska devojka.

našega telesa so razdeljeni po zlati rezi. 2. Visočina glave je do trupa² v istem razmerju kakor trup do celega zgornjega te-

¹ Natančne razredbe človeškega telesa ne moremo tukaj podati, ker to ne spada v celotni nauk o lepoti, temveč v posebna razkladanja in v anatomijo. Omenjamo le, da se na človeškem golem okostju lahko vidi, v katera glavna dela se deli naše telo. V obče se lahko reče, da gre ob pasu ona črta, ki deli telo v dva sorazmerna dela. Razlike so pač v individuih, a te ne podirajo zakona. Za malo pojasnilo bodi pridejana sličica bosanske devojke.

² Od vratú do pasú.

lesa. 3. Koleno deli spodnji del telesa v dva dela po zlati rezi. 4. Obrvi s čelnim spodnjim robom delé glavo v dva dela po zlati rezi itd. . . . Tudi posamezni udje so razdeljeni po zlati rezi. Zatorej se lahko reče, da je estetična proporcija zakon za dele človeškega telesa, tembolj, ker se dá tudi navadna širokost deti v to razmerje z dolžinami.

Tudi v drugih prirodnih bitjih vlada naš zakon. Celó (srednja) daljava planetov od solнца se nekoliko ujema z našimi sorazmernimi števili 8, 13, 21, 34, 55 itd., ker razdalja planetov od solнца raste po teh-le številih (brez ulomkov): 8, 15, 21, 32, 55, 108, 196, 395, 626. Iz tega se vidi, da tako imenovana „sferska harmonija“ (harmonija nebeških krogov) ni brez podlage. — Jednako proporcijo zasledujemo v premnogih pravilnih oblikah rudnin (na kristalih), na rastlinah (na listih . . . in celo v stanicah), posebno pa na živalih (konjih, psih, tičih, žuželkah). Po tem zakonu so se ravnali umetniki v vseh časih, stavbarji, kiparji in slikarji. Ta zakon je tudi za glasbo velikega pomena, kakor za vrsto

tonov, tako tudi za soglasje. Soglasje namreč imenujemo ono skupno donenje dveh ali več zvenkov, ki je našemu sluhu prijetno. A prijetno ni katerokoli skupno donenje, temveč le donenje onih zvenkov ali tonov, ki so med seboj v estetični proporciji.¹

To je površen pregled predmetov, v katerih se razodeva zakon estetične proporcije.

Prav mnogokrat sta simetrija in proporcija na istem telesu, kakor pri človeku, živalih, kristalih. Obe skupaj uravnovata lepo obliko in jej dajeta ugodno in očitno jednoto na podlagi mnogovrstnosti. (Dalje.)

¹ Navadno razlagajo soglasje ali glasovno harmonijo iz tega, da so harmonijski ali soglasni toni med seboj v preprostem razmerju, kakor 1 : 2, 2 : 3, 3 : 4, 4 : 5. Temeljiteje razlaga novejša veda soglasje ali glasovno harmonijo iz „parcijalnih“ in „višjih“ tonov. Ako namreč zapoješ, ali ako udariš na zvon, ne začutiš samo jednega ali čistega tona, temveč z glavnim tonom zvené tudi drugi, in to je zvenk. Druge tone poleg glavnega imenujemo pa parcijalne ali delne tone. Dva taka tona, ki se ujemata s svojimi parcijalnimi toni, sta prijetna, ako se skupno glasita.

Jutro vstaja . . .

Jutro vstaja
iz srebrne postelje,
s tihim smehom,
kakor zdravo detece.

Z mano pojde
na gorico ljubljeno,
kazalo mi
pot bo z žarki zlatimi.

Tam na pragu
stal oholi bo krčmar
in z denarci
sreči svoji bo zvončkal . . .

Vabil me bo
s sladkimi besedami:
Dobro jutro!
Vam in — vincu mojemu . . .

Jaz in jutro
mimo njega pojdeva
tja do cerkve
in prosila bova zanj:

Naj bo skoraj
tak ponižen in krotak,
kot njegov je
„vedno pristni Istrijan“ . . .

Silvin Sardenko.

Pod rimskim orlom.

(Povest. — Spisal I. M. Dovič)

(Konec.)

IX. Ob milost.

Kalvencij je sporočil legatu, kar je bil storil in kar je videl in slišal v Nauportu. Junij Blez je bil sicer vesel, da je s poti spravljen Pecenij, vendar je bil tudi nevoljen zaradi upora in je nemirno hodil po mozažičnem tlaku gori in doli. Premišljal je, kako bi brzo zatrl vstajo. Jezil se je celo nad Kalvencijem, ker mu ni takoj sporočil burnih dogodkov, temveč rajši letal po hribih. Odslovil je Kalvencija z naročilom, da jutri odrinejo vse tri legije v Nauport.

Zarana so bile že vse tri legije v vrsti pred taborom, ko pride poveljnik Junij Blez in naznani, da hoče sam voditi četo v Nauport. Kalvencija pa je poslal z nekaj vojniki naprej, da prouči položaj ter pravočasno poroči o nepričakovanih potrebah.

Suho vreme je bilo, in prah se je kadil za dolgo vrsto vojakov. Počasi so se pomikali proti Nauportu, in že je bilo solnce sredi neba, ko trobentači zatrobijo naskok na tabor.

A ni bilo treba krvi prelivati. Uporniki so se udali, zakaj ni jim kazalo ustavljeni se vojski. Tudi so se že nekoliko iztreznili od zmage prejšnjega dne in spoznali, da jih je Pecenij varal.

Vojaki so obkolili tabor, legat pa je stopil s svojim spremstvom med šotore.

Uporniki položé orožje na tla in izpusté tabornika Avfidijena Rufa.

„Pijana, neumna druhal! Ali tako poslušate glas svojega zapovednika? Ali ste sedaj zboljšali svoje stanje, ker ste nedolžne ljudi pripravili ob stanovanje in živež? Ali je taka čast rimskega orla? Vi posnemate igravca-goljufa; vzornega vojaka, kakor je Ruf, pa zaničujete. O da bi vas pamet srečala! Ali ste vredni, da vas zemlja še nosi

na svojem hrbtu? Več vam ne pristoji kakor glavo pod meč“, končal je legat.

„Grešili so, visoki gospod, krivico so storili meni, da je ni mogoče poravnati. Vendar prosim zanje, da jim prizaneseš. Niso storili tega iz svoje volje, izpeljal jih je na led hudobni Pecenij“, izpregovori Ruf.

„Škodo bodele poravnali Nauportčanom sami. Jaz pa vam prizanesem; le tisti, ki so druge v upor nagovarjali, morajo v ječo. Največji upornik pa je že prejel svoje plačilo.“

In Kalvencij jim pove, kaj se je zgodilo s Pecenijem.

Strah je navdal trde vojake.

„Sit nobis venia!“ zakličejo skesani.

Po še nekaterih ukazih in opominih za pusti poveljnik nauportski tabor. Dve legiji sta se vrnili takoj, osma legija pa je ostala, čakaje legata, ki se je sam šel prepričati o škodi in naposled obiskal magistra Filogena.

Kalvencij ga je napovedal.

Dolga dvorana je kazala rimsko bogastvo. Kar je premogla razkošnost rimske kuhinje, vse to se je zibalo na mramornati mizi.

Cesarski legat Junij Blez je sedel na zlato obrobljenem sedežu. In prijel je za čašo kipečega falernca in napil gostoljubju hišnega gospodarja.

„O da bi že došel moj ljubi Polijon in okušal vsak dan slast magistrove hiše! In ti, ljuba Oklacija, šteješ ure, ki te ločijo od svojega ljubljenca?“

„Štejem ure, ki me ločijo od mojega ljubljenca. Ta ljubljenc šeta danes po nauportskih livadah in čaka milosti cesarskega legata“, odgovori Oklacija legatu

„Tvoj ljubljenc šeta po Nauportu? Ne po Akvileji?“

Molk nastane, in magister ga prekine:

„Visoki legat! Oklacija se brani podariti srce tvojemu sinu.“

„In kdo ji je na poti, ljubi prijatelj?“

„Prijatelj“, ponovi magistrova hči.

„Prijatelj Kalvencij?“

Molk.

„Pokličite Kalvencija!“ zakliče legat.

Nekaj trenutkov pozneje vstopi mladi vojak. Gorelo mu je lice, in zamolklo je poprašal:

„Kaj ukazuješ, gospod?“

„Ukažem, da nemudoma daš slovo vojaški suknji. Poberite mu vojaške znake in naj gre na očetov dom železo varit.“

Kalvencij odide, Oklacija se zgrudi.

„Ženska je mehka stvarca. Iskra je, ki se vname, zaplapola, zagori in hipoma zopet ugasne. Počasoma se unese in strezne, in tedaj bomo zopet stari prijatelji. Zdrav bodi, magister!“

In legat hitro odide.

Tam za cesto ob bregu reke je potem stopal Kalvencij. Glava mu je visela navzdol, temne poteze pod očmi in krčevito stisnjene ustnice so pričale silno srčno boleost. Roke so mu visele ob boku, noge so mu opletale po rsatih tleh. Brez slovesa, brez nagrade, katero je bil zaslužil, brez spremstva, brez časti ga je odslovil mogočni legat. In zakaj? Ali mu je storil kako krivico? Ali se ni imel zahvaliti le njemu, da se je vstaja tako mirno polegla? In kdo je tako ljubeznivo skrbel za njegovega sina kakor on? Ali ni tvegjal zanj svojega življenja? Ali je možna pri velikih gospodih taka nehvaležnost? In vendar! Zakaj se vtikaš, Kalvencij, v reči, ki so zate nedosežne? Kdo je že slišal, da bi navaden vojak snubil hčer magistrovo, za katero se poteza sam tribun, sin legatov? A kaj moreš ti za to, ako te ona ljubi? Kaj tebi za to, ako ona za Polijona ne mara?

Take misli so rojile po glavi pregnanemu vojaku. Pot ga je vodila mimo logov, mimo zelenih travnikov, mimo šumečih potokov; a on je bil gluh za vso naravo. Ni duhal dišečih cvetic, ni srkal svežega gozdnega zraka, ni poslušal tičjega petja, vse je bilo zanj mrtvo, pusto, dolgočasno.

„Trpka usoda! Kam me ženeš? S svojo kruto roko mi črtaš pot, ki ji ne uidem. Ali ni govoril prav Polijon, ki se je tako rad skliceval na pesnika Horaca? Kolikokrat so mu bile na ustih besede, ki jih izreka srečni pesnik o Fortuni:

Te semper anteit saeva Necessitas,
clavos trabales et cuneos manu
gestans ahenā, nec severus
uncus abest liquidumque plumbum.

Pa čakajmo! Usoda je neizprosna, a zdi se mi vendar, da pravica mora naposled obveljati. Mora priti dan maščevanja, dan, ko se izkaže sveta pravica, pravica, ki bo vzela mene iz te nesreče.“

In s podvojeno silo je hitel čez drn in strn v hribe. Sedaj ga je oplazila veja, sedaj se je spotaknil nad grmovno korenino, sedaj je zadel ob kamen, a hitel je le naprej naprej . . .

Že je mesec zasijal izza oblakov, drobno sejane zvezde so migljale na oboku, prijetne sapice so pihale čez dol in plan. Kalvencij se ni ustavil.

Truden je sopihal po bregovih, lakota ga je morila, žeja ga je mučila, mrzel pot mu je stopal na čelo, noge so se jele opotekati, roke omahavati, glava ponižavati, svet se je sukalo krog njega, visoka gora je rastla pred njim, stopinje so bile stopinjice, visoko rsje se je opletalo njegovih nog, jelke in bukve so se majale pred njim in za njim, moči so pojemale, žile so zastajale, volja se je upognila, spotaknil se je, padel in obležal v mahovju . . .

X. Iznenajen.

Že je v Panoniji žito šlo v klasje, ko se je tribun Polijon vrnil s svojim spremstvom v Emono. Legat ga je sprejel z veseljem; mnogo sta si imela povedati oče in sin.

„Žal, da mi nisi prihranil Kalvencija. O kako mi pôlje kri, da bi se zmaščeval nad prijateljem, ki me je varal! Menil sem, da me vara Ticijana, a varal me je Kalvencij“, dé Polijon.

„In vendar Tacijana ni več vredna. Osleparila je magistra za več tisoč denarjev“, odvrne Junij Blez.

„A Oklacija, kaj pa pravi ona?“

„Pozvedi sam! Odšel sem mrzel iz magistrove hiše.“

„Še danes mora biti v moji oblasti. Ta modrost panonska se mora kaznovati. Pa ta Kalvencij — kam je vendar izginil?“

„Ni znano. Najbrže doma železo kuje in premišljuje, kaj je cesarski namestnik.“

„Flavij!“ zakliče Polijon skozi stranska vrata.

Suženj se prikaže.

„Ali verjameš vse, kar ti je Tacijana pravila? Povem ti, da te osvobodim in Eubulo, sužnjo magistrovo ti dam za ženo, ako poveš resnico? Ako pa ne, tedaj te čaka natezalnica. Tako mi Jupiter!“

Flaviju se hipoma razjasni in zopet otemni obraz. Pogleda v tla, pogleda kvišku in reče:

„Moj gospod! Svoboda mi je nad vse. Zato prisežem pri vseh bogovih tvojih in naših, da je Tacijana tebe varala in da je Kalvencij nedolžen.“

„Ti lažeš, pes germanski! Ali ni Kalvencij snubil magistrove hčere?“ zadere se legat nad sužnjem.

„Visoki gospod, ne lažem. Kalvencij je res snubil Oklacijo, ker ga je sama želela. Upora pa ni povzročil, temveč ga je pomiril, vse legije ga spoštujejo radi njegovih lepih lastnostij. Zato je njegovo slovo napravilo velik nemir med vojaki. Zato vstaja še ni zadušena, kakor sem zvedel danes iz Plunkovih ust. Tacijana je res sleparica, zapeljivka, ki je varala tebe, moj gospod, in tudi mene bi bila ubila, kakor je svojega Lasona, da se nisem potuhnil in ž njo vlekel, dokler sem moral. To je gola resnica.“

Oče in sin sta bila jako osupla, nobeden ni črnil besede. Polijon je le mignil sužnju, da naj odide, potem pa se je poslovil in udaril naravnost proti Plunkovi koči.

„Vročje je, vročje, ljubi moj tribun! Kdo bi sedaj veslal?“ pozdravi ga stari čolnar.

„Saj tebe ni škoda, ker si star, Plunko! Kdo bi se menil zate?“

„Res je, a moj sin še ni prišel iz Dalmacije. Še poldrugo leto bo služil vojake.“

„Nič se ne boj, Plunko! Jaz sem bil pri cesarju Tiberiju, ki mi je obljubil, da vojaki ne bodo več dvajset, ampak le šestnajst let služili cesarja.“

„O blagi Polijon! Usoda ti bodi mila, koder boš hodil. Sedi, da odrineva!“

Staremu čolnarju je tekkel znoj po licih in vratu. Solnce je grelo, in Polijon si je škropil glavo z vodo, da se je hladil.

„Čuj! Neptun potresa vodo!“ zakliče skrivnostno čolnar.

Polijon se ozre okrog, pogleda v vodo in vidi dolgo temno stvar, gibajočo se v valovih.

Som se je zadel ob čoln in ga potresel, da je Plunko mislil o Neptunu.

In zopet se potrese čoln, da so valovi zapluskali čez robove.

„Aequorea nama ni mila“, vzdihne čolnar.

Polijon je molčal, gledal plaho, a ni videl ničesar.

Čoln se je zibal dalje, dalje, gozdovi so ponehaval, solnčni žarki so omahovali, senca dreves se je pretrgavala, migljala sem in tje, in izginila.

„Kaj neki vedno šumi tam v hrastičevju?“ popraša tribun.

„Neptun potresa in maje vodo in drevje“, odgovori čolnar.

„Meni se pa zdi, da se Dijana podi za divjo zverjo.“

„Ničesar ne vidim. Tudi Neptun in Dijana ne razlivata svoje jeze oba ob enem.“

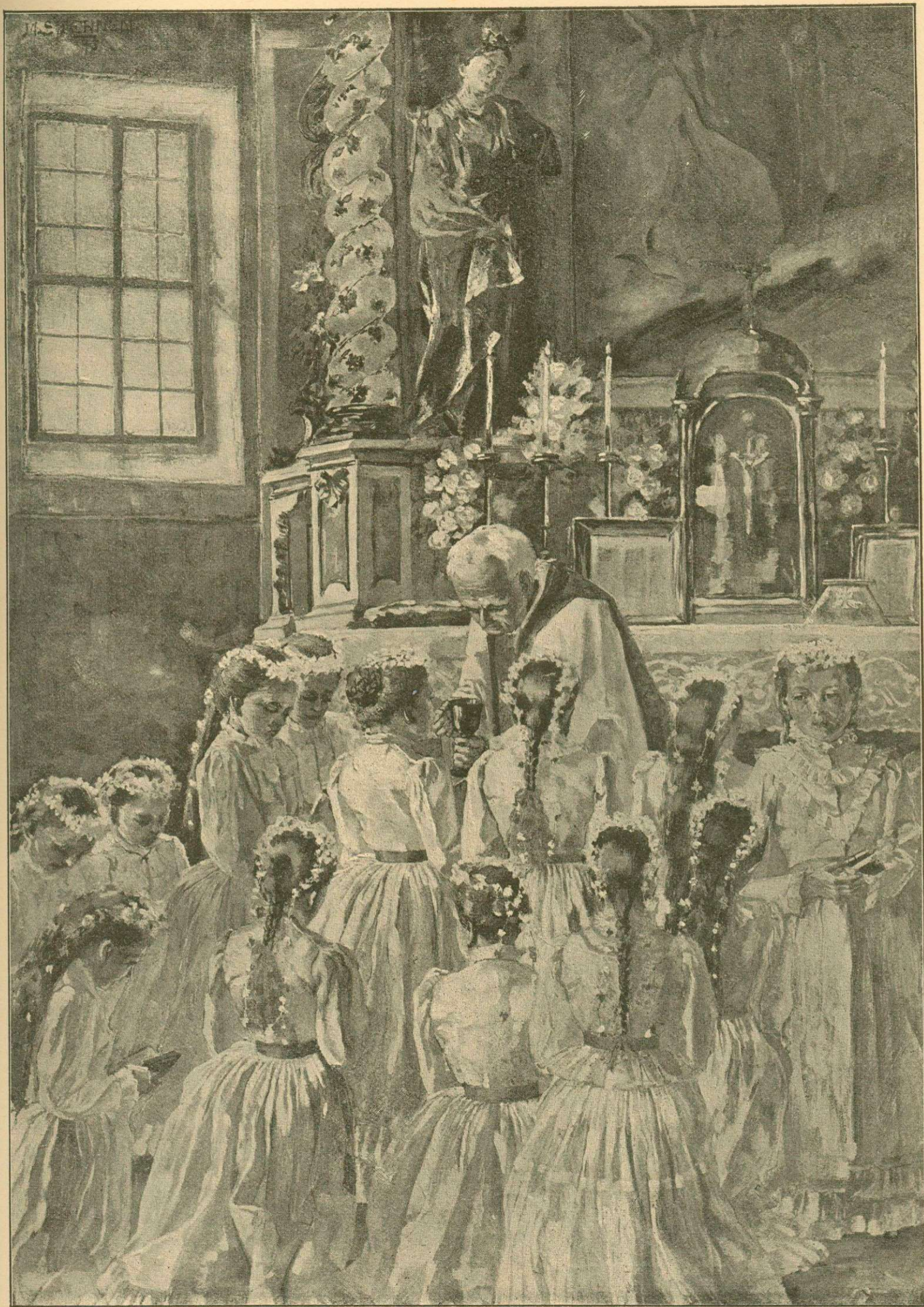
„Ti že veš, Plunko, ki si izkušen na vodi in na suhem.“

„Tisto pa, tribun! Izkusil sem pa jaz obilno. Bil sem v bitki pri Akciju.“

„Pst, tiho! Nekaj sem videl. Junona mi prizanesi: videl sem človeške postave!“

Zopet vse tiho. Čoln je hitro plul po vodni površini, videl se je Nauport; Plunko je pripovedoval z večjo srčnostjo stare dogodke, kar zahrešči od brega sem, in visoka topol pade čez vodo.

Završi, zašumi, pluskne, vodni žarki se razkropé na višino in širino, čoln se ustavi;

Prvo sv. obhajilo.

Risal Mat. Strnen.

Plunko omahne v čoln, Polijon skoči po koncu.

Sedaj se prikaže več vojakov iz goščave ob bregu; v rokah so držali loke in puščice. Tribunu je upadel pogum, z brega pa se je začul glas:

„Aha, sedaj te imamo! Ti si šel v Rim k cesarju dobrikrat se in nas tožit. Zato smo te ustavili, da te malo izprašamo. Kaj je z nami? Kaj si opravil?“

Tribunu se je zmračilo pred očmi, in zmedeno je odgovarjal:

„Vse vam povem, karkoli hočete. Saj zato grem v Nauport, da vam pojasnim cesarjevo voljo. Zakaj me tako skrivaj napadate?“

„Le tiho, in hitro povej, kar imaš! Zakaj povemo ti, da je danes že jedna stotniška glava odletela po tleh, ker se je ustavljala naši pravični zahtevi.“

„Hitro vam povem vse. Le za tega starca me skrbi, ker se je nezavesten zgrudil v čoln.“

„Torej priveslaj čoln h kraju.“

Polijon pokorno prime za vesli in porine čoln do obrežja. Stopi iz čolna; strelci stopijo iz gozda, dva potegneta Plunka iz čolna in ga omočita z vodo, drugi pa obkolijo tribuna.

Bili so strelci iz nauportskega tabora. Zvedeli so, da se je Polijon vrnil od cesarja in čuli, da jih je cesarju tožil, ne pa zanje govoril. Zato so se zopet uprli in ubili izmed stotnikov nekoga, ki se jim je ustavljal. Aufidijen Ruf pa je ubežal v Emono. Vedeli so pa tudi, da se Polijon kmalu zglesi pri magistru, zato so prežali nanj na cesti in ob vodi.

„Torej kaj je povedal cesar Tiberij?“

„Obljubil je, da kmalu pošlje svojega sina Druza v Panonijo in da izpolni veteranom vse želje.“

„Druz — z veliko vojsko, da nas pobije, ker si nas tožil? Sedaj nam pa še povej, zakaj je tvoj oče odpodil Kalvencija?“

Polijon osupne.

„Zameril se mu je, ker mu ni bil pokoren“, odgovori naposled.

„In prav je, da mu ni pokoren. On je jedini, ki ima kaj srca za nas. Zato ste hoteli tudi njega spraviti s poti. A niste ga, ne; Kalvencij živi, tebe Polijon, pa čaka jama, katero si drugim kopal. Dovolj je krivic, dovolj ste nas varali. Zato poskusi sedaj, kako zadenejo naše puščice!“

Vojaki nategnejo loke, mehkužni Polijon se od strahu zgrudi na tla. Plunko zastoka, začuje se zaničljiv posmeh: „To je junak, ki rajši lazi za ženskimi, kakor da bi se potrudil za svoje vojake! Ni vreden, da živi; ustrelimo ga!“

„Stojte, prijatelji!“ začuje se glas iz grmovja.

Prikaže se mladenič v preprosti obleki, z mečem ob strani. Tetiva na lokih se umaknejo, Polijon se ozre proti grmu in spozna — Kalvencija.

„Nikar ne prelivajte nedolžne krvi, ljubi moji vojaki! Nikar se ne prenaglitate! To ni prava pot do namena. In vedite, da je Polijon moj prijatelj; zato vas prosim, ne storite mu nič žalega!“

„Oh, Kalvencij, moj rešitelj!“ vzklikne Polijon. „Kako si prišel sem?“

„Hotel sem v Emono, da pozvem resnico. V Nauportu sem zvedel, da stražijo vojaki ob reki. Ko sem šel ob bregu, sem začul šum in vpitje. Zato sem prišel sem.“

„Da, Kalvencij, zaradi tebe odnehamo. A hočemo poročstva, da se nam krivice poravnajo.“

Oba, Polijon in Kalvencij, jim obljubita, da hočeta storiti vse, kar se bo dalo, da ustrezeta zahtevam.

Nato je odrinila mala četa s Polijonom in Kalvencijem v Nauport.

XI. Mesečni mrak.

Jesen je zgodaj nastopala tisto leto. Dež je lil neprestano in hudi viharji so bučali po Panoniji. Reke so preplavile polja, in drevje je izgubilo zgodaj svoje listje.

Cesar Tiberij pa se ni menil za to, ko je poslal svojega sina Druza v Panonijo, da zatre upor, ki se je vedno ponavljal. Pre-

cejšna vojska je šla čez julijske Alpe. Dve izbrani pretorijanski kohorti sta bili ž njo. Celo svojo germansko telesno stražo je dal cesar jim za spremstvo in ž njo vred Elija Sejana, načelnika pretorijancev.

Mrzli, pusti jesenski dnevi so se vrstili. Uporniki v emonskem in nauportskem taboru pa le niso odnehali od svojih zahtev, temveč se upirali tudi cesarjevemu sinu. Izkušal jih je z lepa pregovoriti in pridobiti. Zvesti ostali stotniki so uporabili vso svojo zgovornost, da bi vojake omečili in potolažili. Dva glavna upornika je dal Druz obglaviti, in nekaj so jih legijonci sami izročili v zapor. A trajnih uspehov le ni bilo.

Nekega večera pa je obletela vse vojake velika groza. Svetli mesec na nebu je jel hipoma bledeti, dokler ni popolnoma obledel. Bil je popoln mesečni mrak, ki so ga imeli rimski vojaki za napoved strašne groze. Preplašeni so se spogledovali.

Ta prirodni dogodek je imel tako moč do vojakov, da jih je minula vsa upornost in trmoglavost.

Najprej se je udala VIII. legija, ki se je na prigovarjanje Kalvencijevo umaknila v zimsko taborišče in prisegla zvestobo cesarju Tiberiju. Zato je Druz postavil Kalvencija na mesto umorjenega stotnika pri VIII. legiji in mu poveril popravo mostov in ceste pri Nauportu, a Aufidijen Ruf¹ je

¹ Popravki: Na str. 229, a, v. 15. od zg. in str. 235, b, v. 15. od sp. beri Aufidijen m. Aufidij. — Str. 269, b, v. 4. beri Junij m. Julij.

postal tribun VIII. legije in se je naselil v Emoni.

Ko je bil mir utrjen, se je cesarjev sin Druz vrnil s svojim spremstvom v Rim in vzel s sabo Polijona, uvrstivši ga v pretorijansko kohorto.

Flavij je zadobil obljubljeno svobodo in vzel v najem s svojo ženo Eubulo Ticijanino gostilno.

In Oklacija? Ko je prišla za temi dogodki zopet pomlad, praznovala se je poroka mlade dvojice. Bila sta navzoča oba očeta, in malobesedni Tit, oče Kalvencijev, je izpregovoril nekaj besedij o bodoči sreči poročencev: „Bogovi naj vama dodelé stalnejšo srečo, nego sta jo uživala doslej. Nihče ne vé, kaj mu zakriva bodočnost v svojem naročju. Burno je vojaško življenje, smrt gre za njim kakor senca; mnogokrat gre smrt tudi pred njim. Vesel sem, ker vidim, da rimski vojaki ne vihté samo meča, ampak tudi delajo s sekiro, motiko in lopato. Boudita vama torej naklonjena Mart in Cerera.“

Dobro leto potem ju je nebo blagoslovilo in jima dalo sinčka, ki je pa umrl v nežni mladosti. Žalovala sta za njim in mu postavila mal spominik. Morda je ta spominik isti, kakor se je našel blizu Nauporta in ima ta-le nadpis:

Titus Calventius, Titi filius, centurio VIII. legionis, et Oclatia, libertini Lucii, Exspectata, Tito dil. filio posuerunt.

Kam sedaj?

(Spisal Ivo Trošt.)

I.

Težka megla tišči kakor mora na mesto. Morala bi že svitati zora, no, droben dežek ne pusti svetlobe na zemljo. Skrivnostno šumljajo valčki lene, vsled deževja narastle reke. Na levem in desnem bregu odsevajo v njeni gladini razsvetljena okna tovarn, okna bližnje cerkve in okna nizkih bivališč tovarniških delavcev.

Gladina kalne reke je tudi mirna in njeno dno je mirno, a v cerkvi molijo ljudje pri zornici adventne pesmi in pojó starodavne pesmi o izgubljenem rajú . . . Za delavskimi okni oblači mati, sestra borno deco, pripravlja zajutrek, a misli ji uhajajo tje v bedno prihodnost; za delavskimi okni so žulji, so trepetajoča srca, boječa se vsak trenutek za kruhek svoj in svojih dragih.

Na bližnjem mostu prehajajo redki meščani. Sedaj coklja nekdo po sklizkem blatu. Težke, negotove stopinje. Sedaj stopa še nekdo . . . O, ta megla! Najbrž gresta dva na težavno delo; z dela stopa utrujen človek sicer mučno, pa breznadejno. Sedaj stojita. Oko težko razločuje dve temni senci.

Morda poslušata dolgočasno pesem narastle reke, mogoče da bučanje orgel od zornice v cerkvi, če ne motrita raznih odsevov svetlobe v dnu globoke vode.

Mirno se podé valčki drug za drugim, veličastno doné orgle in nestopno ropočejo kolesa v bližnji tvornici.

Štrbunk! . . . Nekaj je padlo z mosta v vodo težko in mrtvo, kakor da bi spustili vanjo vrečo kamenja. Površje reke se je zapenilo, zgrnilo se je valovje, in samo trenutek še se je poznala ozka brazda drobnih valčkov na mestu, kjer se je pršeče zapenilo površje vode . . . Daleč tam doli pod poslednjim oknom tvornice se pokaže na površje ženska glava z razmršenimi lasmi,

potem krčevito se iztezajoča roka, noga . . . potem kakor iz bolešno zevajočih ustnic pridušen klic, — potem pa samosvestne stopinje mestne straže.

Vse to je slišal in videl na mostu stoječ mlad človek v delavski opravi z bolnim licem, prijemal se z obema rokama za mostovo ograjo. Pokrivalo mastno, oguljeno čepico — je bil že prej zalučal pred seboj v reko, dvignil preko ograje jedno nogo, še jedno in:

Zlasti pa poslednji čas
bodi, Jezus, Ti pri nas!

To mu je bil zadnji pozdrav, samomorivcu zadnji opomin iz cerkve po zvršenem svetem blagoslovu.

Iz vode je prihajal hlad, mraz je pretresal ude delavčeve. Noga mu je zdrsnila zopet na to stran ograje, da je nehote jahal s katranom pobarvano, spolzko bruno.

Še nečesa se mora domisliti.

Ali ni bilo nekđaj — davno, davno — v dnevih miru in sreče, ko je tudi on prepeval te besede, veselo se oziral po razsvetljeni domači cerkvici, stisnil od mraza premrli roki v hlačnici ter zdrčal od zornice domov med vaščani, ki so se počasi pomikali pogovarjaje se po hreščečem snegu za baklo častitljivega deda? Kako lahko, kako udobno mu je bilo v srcu! Srčno se je veselil bližajočega se božiča in srčno pričakoval bodoče pomladi.

Kje so njegovi tedanji sklepi?

No, bil je še otrok! Hm, trinajst-, štirinajstleten otrok? Ali ni bil do danes otrok, podeč se za zlatimi penami dozdevne sreče? Otrok, otrok, nespameten, nezaveden otrok. Vsi smo otroci, neumni otroci.

Sedaj je te otročarije konec, konec prevare in nesreče.

Izgubil je čast, službo, človeško dostojanstvo, zakonsko srečo.

In sedaj? Ali ji ni obljubil, da želi, hoče ž njo umreti? In sedaj? Kam? — Celo glavo je dvignila iz vode, da vidi, če je že za njo; iztegnila je celo roko, da ga potegne za seboj, pa — Pa bodi! — Za njo! Za njo!

Pa poslednji čas
bodi, Jezus, Ti pri nas!

Ali ga res kliče ta pozdrav nazaj na grešno zemljo, ki mu je doslej nudila samo gorje? — Jedna noga mu je še zdrsnila z bruna —, stal je z obema na cesti, naslonil glavo na držaj in bolestno strmel za neobčutnimi valovi, kakor za svojim minulim življenjem . . .

Ljudje so prihajali mimo njega od zornice.

* * *

Doma mu je oče hotel usiliti nekoliko topo, a zato toliko teže s tisočaki obloženo tovarišico za življenje. A Cenetov Franjo, živahen in mlad, je vendar mislil: Tisočaki minejo, topost ostane. Rajši tako s petimi vinarji, pa da bo meni vseč in jaz njej, nego z desetimi tisočaki in z dvajsetimi križi zame in zase.

To je povedal očetu blizu jedno leto potem, ko je prišel od vojakov. Povedal je z lepa in z grda, a zaleglo ni nič. Zato se je slednjič sprl z očetom, zahteval doto in dobil — nič; v mesto se je pa vendar odpravil, kjer mu je bilo določeno delo v predilnici.

Smejale se je na skrivnem in očitno očetu in vsem kmetiškim slabostim. V mestnem šumu je namreč prav kmalu pozabil dom in domače prebivši prvo žalost z novimi tovariši ter začel v nekoliko mesecih tudi resno misliti, da bi si poiskal družico, seveda po svoji volji.

Po nekotnih nočeh vztrajnega računanja je vedel do sekunde natančno, koliko kron bo treba v tolikem času prištediti, da se postavi tudi brez očetove dote na lastne noge in pripelje k svojemu ognjišču ženko po svojem srcu in okusu.

Franju se je vse sukalo še hitreje, nego je mislil.

Rednemu, marljivemu delavcu so v tovarni kmalu zvišali plačo: vsled tega in pa vsled njegove treznosti mu ženske ni bilo treba posebno dolgo iskati.

Ko se je zvečer vračal z dela, jo je videval natančno ob šesti uri na tovarniških vratih prihajajočo iz iste tovarne, kakor jo je ostavljal sam. Ker se mu je zdelo, da ga ona gleda prijazneje nego druge delavce, ni zabil niti on privoščiti ji prijaznega pogleda. Pozneje se je ojunčil in še veliko prijazneje pozdravljal brhko Pavlo. Komaj je drugič govoril ž njo, že je bolje vedela ko on, česa bi mu bilo treba. Tudi branila se ni, ko jo je vprašal, če hoče biti njegova za vselej.

Drugič sta bila po skupnem nedeljskem izprehodu v nedeljo zvečer v gostilni, pa mu je izročila svoje skromne prihranke in mirno naročala, naj preskrbi, da bosta čim prej svoja. Lahno kakor srnica je drobnela poleg svojega izvoljenca domov, ker stopati je znala Pridanova Pavla in kretati se je znala kakor vsaka rojena gospa.

Povedala je Franju, da ji ni neznano, kako rado se je ne samo njeno, marveč tudi še kake druge delavke oko obračalo za njim. Pa tudi se ni zabila pohvaliti, da se ji laskavi sladkoustneži — zlasti vojaki — zaman bližajo z izrazi hvale in občudovanja, kako je lepa „gospodična“ Pavla.

„A jaz ne maram, veš, Franjo, za vse sladke besede. Meni velja mož pameten, pošten, miren kakor ti!“

Vedela je, da tega ne bo treba ponavljati. Franjo ne pozna šale, je s kmetov, on je poštenjak, ki ne pozna mestnih slabostij; ž njim ne bo napačno življenje.

In pogledala ga je izpod kostanjevih obrvij šegavo in ljubeznivo a poleg tega pomislila, da se ji ni posrečilo ves čas, ko so ji še živeli roditelji in ko je bila natarica pri št. 8., ujeti tako pametnega — tepca.

Neko nedeljo popoldne sta po dolgem izprehodu poiskala gostilno in se v njej krepila kakor drugi meščani. Začela sta zopet in vnovič vestno ter pošteno seštevati svoj

tedenski zaslužek, ter ga pomnoževati s številom tednov v letu. Od primeroma velike vsote sta odštela: za stanovanje — toliko in toliko, za hrano — toliko in še toliko, za drva — to pa že ne! Ali ju bode zeblo, ko sta srca tako silno vroči?

„Franjo, pohištna ne bova imela.“

„Pa res! Nekaj bale bo tudi treba. Ali nimaš ti nič postelje, Pavla?“

„Postelje! m—m— imam, imam!“

„No, vidiš! Jaz je sicer nimam, pa bova že potrpele, dokler je ne kupim tudi zase.“

Oba sta se posmejala smehljajoči se jima bodočnosti in pila rujno vince na svoje zdravje in na vztrajnost prihodnje sreče. Pavla se je tako omajala zaradi zlate prihodnosti, da so ji lica lepo rdela in je poklicala še jedno merico, pa še jedno in še jedno... Franju se je zdela ta sreča vedno lepša in lepša, in njegova Pavla vedno ljubeznivejša in še vedno lepša. A kaj tisočaki! Ženska, ženska mora biti! je govoril samemu sebi in kar na glas bi bil zavriskal, ko se je nekoliko znočilo, pa je dobro vedel, da to njegovi Pavli ni všeč. Nekoč je nazvala to kmetiško surovost, ki nikakor ne pristuje meščanskemu človeku. Zato je Franjo tem glasneje vriskal v svojem srcu.

K četrti merici je naročila Pavla za oba nekaj prigrizka, začela se šaliti s Franjem, z natakario in bližnjimi gosti, katerim je bila še v spominu nekdanja preširna Pridanova Pavla pri št. 8. A ona se ni menila za to; poudarjala je brez potrebe, da je vino zares dobro, da ona pijače sploh ni vajena; a njene žareče oči, njen jezik je glasno pričal nasprotno.

„Me boš pa nesel domov, Franjo.“

„Pa rad, če bo treba!“ — In zopet sta se smejala glasno in soglasno, da so se gosti očitno muzali.

Po večerji sta si privoščila še jedno merico. To je poklical Franjo potrkavši po nekdanji stari navadi z merico ob mizo.

Ker ga je ona zopet glasno svarila, da to ni gosposko, je nekoliko krepkeje potegnul iz kupice, pozval še jedno merico in z lahkim cin—cin ob kupico pokazal, kako

poslušen možak bo svoji bodoči zapovednici. Poskus je uspešno ponovil še drugič in tretjič, potem pa ni smel več.

Slednjič je hotel — vinski in srečen — plačati in popiti vse vino v gostilni; ko mu ga niso dali, je hotel pa pretepsti vsakogar, ki je pogledal grdo njega ali njegovo Pavlo.

Morda bi bil še dalje razsajal, da ga ni potapljala po rami roka mestnega stražnika, katerega je junaški Franjo še najgrje pogledal, zakaj: „Mejdunej, Cenetov Franjo se ne pusti poditi spat. Sem na korajžo, kjer vas je kaj!“

Ti ubogi Franjo! Nikogar ni doklical. Sam je moral s Pavlo, pa še molčé in rad je šel; le toliko se je moral zamuditi, da je plačal račun in pa, da je Pavla povedala možu reda in postave, da morata nemudoma domov.

Mož je verjel in se potolažil. Pavla in Franjo sta odšla.

„Kmetiško teslo ta-le fant, kaj?“ so ugrabili gostje za odhajajočima: — „A ona, ona ga bo znala? Kaj je ne poznate! — Kdo bi je ne poznal?“

Pavla in Franjo sta obžalovala na svežem jesenskem zraku, da se jima je tako nepričakovano skvarilo tako lepo začeto popoldne.

On ji je še nekoliko časa razkladal, kako bi bil naklestil vso družbo in še policaja po vrhu, ko bi mu ne bila branila ona — njegova Pavla.

Potem se je potolažil in verjel njej, da je tako res bolj pametno, bolj zdravo in tudi ceneje.

„I, kaj pa hočeva, Franjo? Jutri morava biti ob šestih v tvornici. In ko bi ti nocoj uganjal svoje junaštvo s pijačo in pestjo, bi jutri ne imel kdo vstati. Služba je pa služba!“ — Toplo se je stisnila v ogrinjalo, z ogrinjalom pa še tesneje njegove roke in njega požurila, naj pospeši korake, da ju ne bo zeblo.

„E veš, Pavla, še nikoli se nisem tako zamotil, verjemi, Pavla, še nikoli.“

„Tudi bi ne bilo zdravo! Ta-le mladi nadzornik — ravnatelj sin — je zelo natančen.“

„Sem slišal; pa tudi sem slišal, da za ženske ni tako zelo natančen.“

„Pravijo nekaj. O, ta svet, ko bi ti vedel, kako je pokvarjen!“

„Verjamem, Pavla; zato je tudi toliko zla med nami! Bog nas tepe, Pavla. Premalo molimo.“

„O, verjamem, da se ti zdi vse narobe; saj si živel doslej kakor samostanec. Moje tovarišice so te nazivale preoblečenega ubožnega brata, ha, ha!“

„In ti tudi?“

„Jaz — nikdar, Franjo!“

„A res ne?“

„Prav res!“

„Ti si dobra, Pavla!“

„Tudi ti, moj Franjo! Le skrbi, da bova kmalu oklicana!“

„V štirinajstih dneh — gotovo. Ti si moj angel, Pavla!“

„In ti moj rešitelj iz bede in dolgočasja.“

Nagli koraki so ju nekoliko ogreli, in baš ta menjava gorkote in mraza se ni mogla tako lahko pogoditi za gospodstvo v njihovi notranjosti.

„Veš, ne — veš, Pavla! Srce se v meni trese od mraza. La—lahko noč!“ — Hotel je mirno oditi po stranski ulici v svoje stanovanje.

„Glej ga no! Ti si res kmet. Ali me ne spreliš domov? Pri nas se ogreješ, potem ti bo bolje. Vsaj zobje ti ne bodo šklepetali kakor sedaj, ko se ti kar iskre utrinjajo izpod zob.“

Ni čakal, da bi mu velela še drugič

„Mestna ženska, a jaz sem kmet; tako je: prav pravi! Bodem vsaj videl, kje biva“, si je mislil in stopal kolikor je mogel urno poleg svoje hiteče Pavle

Nebo se je zavilo v meglo, mrzlo kakor smrt, in predmestne svetilke so razsvetljevale nekako same zase svoje najbližje obližje.

„Tukaj!“ ga ustavi ona Pozvoni dvakrat, trikrat, štirikrat... nič. Potrka ž njegovo palico, potem potolče s pestjo po vratih, da so obupno zaječala. Nič. Zavpije skozi ključavnico: Toni, Marjetka, Fani! Kaj ste zaspale ali vas ni doma? Odprite!“

Cenetov Franjo se je sedaj zares kesal, da ni krenil naravnost domov, kjer bi bil sedaj že gorek v postelji. Tukaj ga zebe kakor še nikdar.

Slednjič prikašlja nekdo odpirat Zadušen, hripav glas vpraša: „Kaj si ti, Pavla?“

„Jaz. Pa kaj je?“

„No, smo mislile, da ostaneš ž njim.“

„Kako? Kaj pravite? Le brž odprite, družega nič. Ali ne plačam?“

Po teh besedah se odpró vrata, in ženišče, prihuljeno in nadušljivo, kolikor je bilo možno v temi razznati, to ženišče je čutilo odzadaj v križ in ledja krepak sunek za svoje neprevidno vprašanje. Pavla potegne molčé njega za seboj po dolgem hodniku do drugih vrat; od tam skozi na dvorišče, kjer je Franja zopet stresel mraz: „Ali bova kmalu, Pavla?“

„Saj sva že tukaj!“

„Vendar, no! Hvala Bogu, tukaj te vsakdo ne najde.“

„I, misliš!“ — Rekši odpre pred seboj tretja vrata, ženišče s svetilko izgine kakor v bajkah in pravljicah, ona pa stopata po medlo razsvetljenih in škripajočih stopnjicah v prvo nadstropje, odkoder je odmeval krik, vpitje, prepir, kletvina kakor da hoče na cesti z jezikom soseda krivični sosedo dokazati svojo nedolžnost.

„Za vse svetnike! Kaj je to? Kaj delate?“ zavpije Pavla, naglo stopivša skozi duri v nekak prostor, podoben še najbolje srednjeveliki kmetiški kašči, kjer je oljnata svetiljka s sajavim plamenom izdajala le najbližje stanovavce, a vsem postrezala s silnim smradom.

„E, kaj je? Vraga, ali si slepa, da ne vidiš! Ali si pa pijana“, jo zavrne na goli slami v kotu ležeča ženska postava, obvezujoča si oči in nos in vrat v umazano ruto.

„Ali niste nič zakurile, Toni?“

„Pa njo vprašaj, le njo, pijanko!“ se oglasi zopet drugo, skrajnje hripavo grlo. — „Le poglej jo, kravo, kako smrči na tleh! Po drva je šla in po premog, pa je zapila denar, zapila in zastavila — ta grda — pi-

janka. Brcni jo, brcni, da ne bo tako smrčala!“

Še hujše izraze je rabila nevoljna ženska, kakor smo jih tu zapisali.

Franjo je stal pri durih in strahoma poziral smrad po nesnagi, žganju, bedi in nemarnosti.

„Marijetka, tukaj je moj ženin!“ dregne Pavla pijanko.

„Naj bo—o—o!“ Zatrobi nemarno in smrči dalje.

„Ta bo pa nam plačal pijače“, se oglasi hripava Fani, a Toni jo zavrne:

„Saj si je pa potrebna. Ali nisi že pijana ko mavra? Obe sta pijani!“ — In na pragu stoječi Cenetov Franjo je spoznal, da niti Toni ni posebno trezna.

„Lahko noč, Pavla! Lahko noč vsem! Meni se mudi!“ — Franjo se obrne, hoteč oditi.

„Čakaj no! Seveda: v taki-le družbi, v mrzli sobi — komu naj bo prijetno? Čakaj torej, Franjo, in ne zameri! Morda ima naša gospodinja kaj ognja, da se nekoliko ogreješ.“

„Ali veš, Fani?“

„O, kaj pa da ima ogenj, pa tudi drugačne goste. Nocoj je nedelje večer, in me ne smemo k njej. Ali ti ni znano? Iz polovice mesta ima zbrane vse brezzobe in brezdenarne loteristovke, ki ugibljejo, kako bi dobile denarja, naj jim ga že prinese tudi sam vrag. O, to življenje!“

„Potem dovoli, Franjo, da te spremim zopet na cesto. Oprosti, da si nisi mogel ogreti udov! Pri nas —“

„Vem, vem, kako je! — La—ahko noč!“

Prav žalostno je zazdehal, se ozrl še v žalostno bivališče svojih znank in se podvizal, da bi čim preje mogel dihati zopet mrzli, sveži zrak na ulici.

Poslovivši se s Pavlo jo je mahal urno domov, mahal pa je tudi z rokama, da bi odpodil vsaj polovico spominov današnjega dneva.

„Moja Pavla je res sirotica!“ je sklepal kmalu v postelji, kjer so mu po zelo skrajšani večerni molitvi še vedno šklepetali zobje po čez in po dolgem.

Morda se mu je zato vse urneje sukalo pred očmi — „Pa je rekla, da ima postelj, pa nima nič sirotica. Seve, seve. Sedaj vidim, da so tvorniške delavke velike reve. No, pri meni bo drugače.“

Zadovoljno pomislivši na današnji račun za bližnjo prihodnost, se je popravil nekoliko zložneje in kmalu gledal tudi lastno prihodnost uresničeno v sladkih sanjah.

Naslednji dan je sklenil, da mora že vsled bede in ne preveč izbrane družbe, kjer biva sedaj njegova Pavla, vso svatbeno stvar in sitnost pospešiti.

Štirinajsti dan potem je res imel že v mestnem župnišču vse svoje in njene „pravice“. Zmenjal je Pavline prihranke, kupil dva posteljnjaka — o starosti in kakovosti ni da bi govoril, ker je Franjo gledal prvič na pičle prihranke in drugič na zmerno in nizko ceno. Isti nagibi so mu kazali tir v srečno bodočnost tudi, ko je najemal v predmestju dve sobici, kamor mu je nekdo pomagal prenesti prve zastopnike bodočega pohištva poleg lepo pisane skrinje, dedščine po rajni materi.

Zvečer je prišla tudi Pavla pogledat prihodnje bivališče, in tudi njej je ugajalo.

„A, kaj Franjo? Rjuhe, plevnice, žimnice, pogrinjala, odeje, plahte, blazine imaš tudi, ne?“

„Na—a!“ se odkritosrčno začudi on.

„Ali nimaš ti nič perila, Pavla? To je ženska stvar.“

„Vem: ženska stvar! Pa jaz sem imela denarje.“

„Prav majhne, hm! ne zameri!“

Nevšečno se je ozrla strani, in zopet se ji je zdelo, da je njen Franjo pravi in še nekaj preveč kmetiški — cepec. Reči mu seveda danes naravnost še ni smela in ne marala; kar je res, je res, tudi če nista še od poroke.

„No, dotlej bova pa že kako potrpela“, si je mislila in dejala Franju užaljeno: „Nekaj pa še lahko nakupiš; saj nisi še potrošil vsega?“

„Nisem, seveda; pa ne bi rad, da bi mi dva začela sveti zakonski stan kar tako-le,

kakor velé: s kačo v žepu; pravijo, da ni sreče.“

„To je tudi prav previdno. Ali Franjo, čuj in ne zabi! Še to ti moram povedati: tistih blazin s čipkami in rjuh z vesami tudi jaz ne maram. In tisto drago znamenovanje je neumno. Škoda novcev! Nazadnje perica zamenja ali pa proda. Torej tega ne! Boš že tako ukrenil, kakor bo prav. Ne?“

Molčé je prikimal in molčé hvalil skromnost svoje neveste.

Pavla ga je pa zopet hvaležno pogledala izpod kostanjevih vejic, srčno se poslovila in v svesti si, da je opravila vse prav dobro, vse izborna, tudi odhitela v tovarno, kjer se je, stopivša na dvorišče, samozadovoljno smehljala sama sebi in tako na pol pomežikovala v prvonadstropna okna tje blizu, kjer piše gospod nadzornik.

„Dober možiček bo ta-le moj Franjo! E, še bomo živeli, še bomo pili!“

(Dalje.)

Šopek.

(Slika. — Spisal *Bogdan*)

Prvi dan — nič . . . Drugi dan — nič . . . Tretji dan. Mišelj je čakal. Po slabem pašniku so mirne selske kravice z drugimi govedi mulile nizko, polsuho travo. Čednik ni imel ž njimi sitnosti; lahko je mirno sedel pod mogočno češnjo, obrezoval novo palico, ali pa gledal tje po božjem svetu, kamor mu je neslo oko. Pri lepem razgledu po božji zemlji se vendar Mišlju doslej ni vzbujala nikaka posebna, visoka misel. Njegov duh je bil omejen, mislil je malo ali nič. Kar časa je že pasel Zaleščanom krave, mirno je živel, vse pretrpel, z vsem je bil zadovoljen. A kaj je zadnja dva dni tako nemiren, ves nezadovoljen? Misel za mislijo se mu buči. Njegovo povsem tiho, vedno enakomerno življenje mu vstaja pogosteje pred oči. Vaščani so ga vzredili ko otroka brez starišev. Njih dobrote jim povračuje že, kar je toliko dorastel, da je mogel krave pasti. To je bila vsa njegova zgodovina, in vendar je že prestopil dvajseto leto. Zakaj drugi nimajo jednake usode? In ta nagla izprememba! Pred tremi dnevi je sedel, kakor sedi danes. Žvižgal si je tiho navadno mu pastirsko pesem:

Kaj je meni mar,
kaj je meni mar!

— — — — —

In že je zahajalo solnce, dvignil je palico, hotel je gnati domov. Gosta drevesna meja

za njim se je razgrnila, in pred njega je stopila — Poljanova Jerica. Kaj bi se bil Mišelj menil, ko bi bil stopil sedaj predenj kak drug človek! Pognal bi bil domov, saj je bilo že čas; a sedaj je postal. Preko usten mu je zletel čuden smeh. Dekle je obstalo. V rokah je držala posodo z jagodami, po čelu se je veter igral s črnimi lasmi, bila je razoglava in ruta ji je visela preko ram.

„E“, začudil se je Mišelj, in prijel svojo pastirsko torbo, ki je bila seveda že prazna. Zakaj je to storil sam ni vedel.

Dekle se je zasmajalo.

„E, ti?“ ponovil je čednik in stopil bliže nje.

„Kaj ti ni dolgčas, Mišelj?“ vprašala je poltiho.

„Dolgčas? Ha, dolgčas je res, skoro da je res.“

Zapazil je lep šopek hostnih cvetlic na njenih prsah in posegel nerodno po njem...

Dekle se je umaknilo.

„Kaj bi rad, Mišelj?“ vprašala je naga-jivo in pogledala čednika, katerega je zalila kri v zagorelo lice.

„Tisto-le mi daj, Jerica! No, tisti šopek, daj, Jerica, daj!“

„To? Čemu ti bo? Sam si ga lahko napraviš: glej cel dan si sredi cvetlic. Ne dam, ne dam.“

Mišelj je obstal tiho . . . Mislil je počasi, in vsak ga je lahko ugnal, za kar so mu nekateri neusmiljeni ljudje prisodili, da je nekoliko slabe pameti.

A vendar se mu je zazdelo, da mu mladenka samo nagaja, ker se je začela iznova smejeti. Vzel je klobuk z glave in posegel po šopku: „Nuj, sem ga bom pripel.“ A zaman. In ravno to ga je ogrelo; menil je, da mora dobiti, česar želi. Krog njiju se je delal lep pomladanski večer. Lahak veter je zibal vrhove dreves, kakor bi jih hotel usnivati v sladko spanje. Tihi mrak je legal na vas in okolico. Na nebu so zamigljavale zvezde. Živina je jela mukati. A čednik ni čul ničesar od tega, čutil pa je mnogo, sila mnogo . . .

Dekle je raztreslo jagode in se oziralo po tleh. Le sedaj pa sedaj ji je ušlo oko na Mišlja. Ugoden trenutek je porabil čednik in s tresočo roko si osvojil šopek. Poduhal ga je in pritisnil na srce.

„Ha, ha!“ zasmel se je, a tako hitro obmolknil, kakor da se je ustrašil tega njemu sicer lastnega divjega smeha, ki je odmeval v tihi mrak.

„Mišelj“, zaprosila ga je z mirnim, prosečim glasom, „Mišelj, daj cvetke nazaj, drugemu so bile namenjene.“

Ta glas, in pa poudarjena beseda „drugemu“, pripravila je čednika v grozen razdvoj. Iznova mu je kri šinila v obraz, oči so zaplamtele in v očeh so se zaiskrile solze, katere je Mišelj zakril s tem, da je z rokavom potegnil preko očij, a potem naglo segel v lase, dolge, cigansko črne lase in jih brez potrebe popravil.

„Drugemu?“ vprašal je sam sebe in na glas vzdihnil:

„Oh!“ Kaj bi bil storil ta čas, sam ni vedel . . .

Silno moč je začutil v sebi. Ko bi imel v rokah konjsko podkev, prelomil bi jo bil; a sedaj je stal mirno, v rokah pa je stiskal svojo umetno zrezljano palico. Premagan je bil . . .

„Jerica, pusti ga meni“, prosil je s tako besedo, da ga je dekle pogledalo skoro boječe.

Med tem je že spustil šopek v najvarnejši kraj, v nedrije za svojo platneno srajco. V mislih pa je pridejal: „Moraš!“

Ona je stala mirno in z roko popravljalala nakopičene jagode vrh posode.

Mišelj se je jel sladko smejeti. Razna čustva so mu pretresala srce, besede pa je težko spravljal na dan.

„Pa imej“, rekla je naposled in hotela oditi.

Čeda se je bila med tem že sama spustila proti vasi. Tiho je stopal vstric nje — molcé . . .

„Glej, kje je že živina, brzo stopi!“ opomnila ga je, ko je zapazila, da hoče le poleg nje iti.

„A bodi, kaj mi mar, ako le smem iti poleg tebe!“ In težko je premikal svoje velike čevlje, s palico pa včasih udaril po kakem cvetočem cvetu ali grmu. Na prsih je čutil njen šopek in sedaj pa sedaj pritisnil nanj tresočo svojo roko

Dekle je čutilo, da niso bile ono prazne besede, in ni ji bilo ljubo. Rada bi bila šla na kako stransko pot, ali zadaj, pa mladi čednik je stopal vstric molcé.

Še nikdar ni tako tiho prihajala čeda s paše domov kakor danes. Vselej je robantil za njo Mišelj, jezil se nad tem in onim voličem, če je muhasto hotel nagajati čedniku ali svojim tovarišem. In kaj radodaren je bil vselej zvečer čednik in med raznim vpitjem je padalo po muhastih teletih:

„Hejo — sivec — oha — kam hodiš — les—o—o—o, na, mali, na — čakaj me, jaz ti pokažem!“

Danes je bilo vse tiho. Daleč za čedo je prihajal čednik zamišljen, tih. In tako pozno! Kaj se je zgodilo? Kje se je zamudil? Vedel je samo čednik sam in še nekdo. Nihče ni niti sumil, da je bil danes tak odločilen dan za nesrečnega čednika.

Drugi dan ni bilo na paši niti petja, niti vpitja. Tiho je pohajal Mišelj za čedo, — tiho, globoko zamišljen. In skoraj ni videl, kako sta se izgubila dva nagajiva junca v bližnjo deteljo, dokler ga niso mimogredoči opomnili tega. Zvečer pa je čakal gori pod

gozdom, a nje ni bilo. Kako noč je imel ubogi čednik! Vedno nove misli so mu prihajale v glavo, a rešilne misli ni bilo.

Dva tužna dneva sta prehitela. In danes je zopet čakal.

Kolikor let že pomni, vse je preživel podložen vsem. Tujih mater kruh jé, po tujih hišah prebiva danes tukaj, jutri tam. Z vsem mora biti zadovoljen, celi vasi mora tlačaniti, in zakaj ravno on? Kaj ni za nič boljšega na svetu? Nič, prav nič? Zakaj ga imajo za tako malovrednega? Zato, ker je sirota? Zakaj menijo, da je neumen? Zato, ker včasih tako čudno pomežikuje, ali ker privzdiguje desno ramo? Zato? Neusmiljeni svet! Pod temi pretvezami ga tlačijo, da mora biti suženj.

Vprašanja so se vrstila, a odgovora ni vedel. Koliko srečnih ljudij je že videl, a zakaj ni on med njimi?

Zopet je zašumelo za njim. Čudno je zavrela kri po njem, in stopal je proti meji. Gošča se je razgrnila, in pred čednika je stopil — Jernejec . . . Mišelj ga je dobro poznal. Varal se je: ravno nasprotno je prišlo, kakor je pričakoval.

„Ha, ha“, zasmel se je mladenič, a Mišelj se je obrnil in šel na svoje mesto.

„Postoj, postoj!“

„Jaz? Kaj mi hočeš?“ Čednik se je tresel in delal se je nevoljnega.

Jernejec je stopil bliže, prijel ga za ramo, pogledal mu v obraz srdito in mu zapretil s prstom:

„Še jedenkrat! Predržež, boj se me!“

Čednik je poprijel svojo palico in jo že menil dvigniti, a oni mu je zadržal roko, da je brez moči omahnila.

„Kaj, kaj?“ jecljal je, „ti mi boš pretel, ti, Jernejec? Čuvaj se me! Jaz ti . . .“ A bil je brez moči.

„Ha, ti pasi, mirno pasi! Zapomni si: to je tvoj posel.“

V čedniku je vstajala jeza, povračala se mu je moč.

„Še jedenkrat!“ zapretil mu je iznova in odšel.

Mišelj je ostal sam in se boril sam s seboj. Lahko bi bil mahnil z debelo svojo palico, lahko bi se bil maščeval, a krotil se je. Stal je mirno in zrl za odhajajočim. Iz prsij se mu je izvil bolestni: oh, in nekako srdito je poudaril:

„Priatelj“, in pomislil je . . .

„Da mi nisi prijatelj, Jernejec — pri moji . . .“ in stresnil se je. Nekaj ga je naganjalo, naj ne pusti, da bi se norčevali ž njim. Ali zopet je pojenjala jeza in umiril se je. Na prsij je začutil že izdavna uvenelevetke, pritisnil jih je z roko in spomnil se, da ne sme storiti žalega temu človeku. Odšel je in pognal čedo domov. Po vasi pa so gledali za njim ljudje in ugibali, kaj je pač s čednikom, da se je tako izpremenil. Slišali so, da nič ne jé, nič ne spi, da je celo noč bledele; vse, vse so vedeli.

„Mišelj!“ posvaril ga je gospodar zvečer po večerji. „Mišelj, da paziš na živino! Če ne . . .“ pogledal ga je pomenljivo; Mišelj se je zbal in pritrtil, kakor bi se kesal. Nemiren je odšel iz hiše in izginil kmalu iz vasi . . .

Zlata zora je plavala na vzhodnem nebu in obsevala vzbujajočo se naravo. Vas je še spala . . . Navadno je ob tem času zapel na vasi rog čednika Mišlja, ki je budil zaspane dekline. Danes je vse tiho. Čednika ni . . . Pač, tam prihaja in oblečen je v lepšo obleko. Kako nerodno stopa v novih čevljih! Koraki odmevajo po tihi vasi. Ne ozira se nikamor, odločno gre naprej, naprej.

Pri vaškem studencu si je umil površno obraz, potegnil z rokavom preko lic in odšel je dalje po cesti. Imel je svoj namen.

Tisti dan ni nikdo pasel zaleške čede.

Prestrašeni vaščani so zjutraj s strahom zapazili, da ni čednika nikjer.

Gospodarji so nevoljni stopali krog svojih hiš in tu in tam je kdo zaklical:

„Mišelj, spiš? Vstani!“ Menili so, da je kje utrujen zaspal; a ni ga bilo.

„Nepridiprav ti, leni! to imamo za zahvalo, da smo ga vzredili!“ jezili so se vaščanje.

Solnce je vstajalo više in više, čednika ni bilo; to jih je še bolj utrdilo v misli, da se je čedniku nekaj pripetilo zadnji čas. Nekateri so menili, da se ga je slaboumnost huje lotila, drugi pa, da ga je kdo naščuval, naj ne služi več zastonj nehvaležnim vaščanom. Marsikomu, ki je v zadnjih dneh natančneje poznal Mišlja, smilil se je čednik.

„Povrne se kmalu, kaj hočemo! S takim človekom je treba potrpeti.“

„Seveda, siromak je...“

Gospodarji so bili vendar razsrjeni in nad glavo Mišljevo so se zbirali oblaki.

Tisti dan je pohajal zaleški čednik po mestu. Kdor ga je poznal, se je čudil, kaj ima pač ta človek opraviti v mestu. Hodil je po ulicah, gledal je visoke hiše in lepe cerkve, postajal pred izložbami, čudil se in smejal, slonel na mostu in gledal v vodo. Na srcu je nosil šopek, katerega je, boječ se, da ga ne izgubi, tiščal z roko. Pozabil je celo na jed in na vse, kar se godi z njim, ko je gledal množice ljudij. Mnogo je videl, mnogo, česar ni še nikoli videl, mnogo, o čemer se mu niti sanjalo ni.

Le kadar se je spomnil svojega položaja, stresel se je ves, boječe se je ozrl okoli, ni li okoli njega tropa mož Zalesčanov. In brzo je posegel v žep in zgrabil veliki krivi nož; branil bi se bil proti vsaki sili. In hodil je in hodil, nezaupno in boječe, ogibal se je le onih mož, ki imajo sablje. Teh se je bal kakor hudodelec. Kadar se mu je kdo bližal, bežal je brzo po ulici sem in tje, prerival ljudi, oziral se nazaj in tako butal v mimo gredoče. Ob takih slučajih je vzbujal občo pozornost; ljudje so postajali in gledali za njim, in marsikdo je nevoljno mrmral, ker mu je stopil na nogo s težkim svojim čevljem.

Česar je iskal, tega vendar ni našel Mišelj.

Jerica — to je bil sinoči zvedel — je danes tudi v mestu: prinesla je prodajat jagode. A ni je mogel najti. Nakrat se mu je zdelo, da jo vidi tam pred saboj na ulici; pospešil je korake, odrivaje ljudi pred seboj:

„Znal sem, da mora biti tu, mora biti“, in precej na glas jo je poklical:

„Jerica!“ Ljudje so se ozirali, on pa se ni menil zanje in govoril je bolj sam pri sebi:

„Ne vas, vas ne kličem, ono Poljanovo menim.“

Hipoma zapazi s sumljivim očesom, da se mu bliža jeden onih, katerih se je jedino bal danes. Strah se ga je polastil, vroče mu je postalo in ves tresoč se je bežal po ulicah naprej, sam ni vedel, kam. Ves šum okoli, zdelo se mu je, da meri nanj, da vsi kričijo: „Primate ga, Mišlja, zaleškega čednika, ušel je“, in bežal je. V glavi se mu je kar vrtelo od utrujenosti in slabosti, krog njega pa so letele podobe mimoidočih ljudij in mestni šum. Sedaj pa sedaj mu je obraz zalila temnordeča kri, a potem je zopet nakrat prebledel. Večkrat je že odprl usta, da bi na vse grlo zavpil na pomaganje, a zdelo se mu je, da niti besede ne more iz grla spraviti. V oči mu je silil jok, solze so ga zalile. Želel je ven iz mesta, a ni znal poti iz nesrečnega kraja. Iz jedne ulice je prihitel v drugo, povsodi novi preganjavci, povsod ščuvalni šum.

S tem svojim begom je res naščuval preganjavce nase, in v groznem, urnem begu je slednjič dospel v ulico, na katero se je spominjal, da je v njej zjutraj najpreje bil. Za seboj je čutil preganjavce in le z velikim trudom je uhitel iz mesta. Ko se je končala ona nepretrgana vrsta hiš na levi in na desni, tedaj se je ustavil čednik. Zasopel se je bil in pot mu je tekla s čela. Ozrl se je nazaj. Šum je bil pojenjal, v daljavi je zrl mesto kakor davi, ko je prvič prihajal vanje. Kaj, so bile li sanje? V mestu je bil, kaj je vse videl? Res? Ni-li sanjal? Ali se mu je morda samo zdelo? Ne! Glasno mu še bije vznemirjeno srce, dobro še čuje vsak udar: to mu priča, da je bilo res, kar je prestal. A kaj sedaj? Domov?

Medtem je hitel po cesti, in solnce mu je žgalo obraz. Na ušesa mu je prihitel včasih kak nadležen brencelj nekaj pravit, a Mišelj ga je zapodil. Kaj so mu neki pravili ti nadležneži? Njemu se je zdelo, da to, kar se je bilo zgodilo med tem v Zalesku.

Brez pomiselkov je hitel naprej. Lačen in žejen in utrujen se je odpočil šele pod hrastom v obcestnem gozdu; v hladni senci je zaspal utrujeni nesrečnež, ko je solnce prevozilo uprav pol svojega vsakdanjega pota.

Spal je dolgo; nagibalo se je proti večeru. Precej pokrepčan se je vzbudil, potegnil z roko preko očíj in se zavedel. Neka nevidna moč ga je gnala domov. Domov? Da, v Zalesk. Strah mu je stiskal srce, bal se je; no, pomišljal ni mnogo.

Od daleč se mu je kazala češnja, kjer je presedel že toliko dnij.

„Po dnevu ne grem“, premislil si je, „v mraku pojdem v vas. Za dne ne, vse bi kazalo za menoj. A kaj zvečer? Kaj? Stori naj mi kdo kaj žalega“, in stisnil je pest, a zapazil je pri tem, kako slaboten je . . . Zavil je s ceste v gozd . . .

Jerica je hitela iz mesta. Zakasnila se je bila in tako šele proti mraku hitela domov. Stopala je po ozki, na obeh straneh obrastli poti počasi, saj je bila skoraj že doma. Mirni mrak ji je del kaj dobro. Kraj nje je zašumelo: s strahom se je ozrla v stran. Mirno in s pol smehljajočim obrazom je stopil k njej — Mišelj. Skoro glasno je zavpila, ko je zapazila takega pred seboj.

„Mišelj!“ vzkliknila je, on pa se ji je brez besedij pridružil.

„V mestu sem bil, v mestu“, začel je in mahoma mu je zmanjkalo besedij.

„V mestu, ti? Česa si iskal tam?“

Mišelj se je zasmeljal zopet z istim smehom, katerega se je sam vselej najbolj ustrašil, in zaradi katerega so ga imeli ljudje za slaboumnega.

„Za teboj sem šel“, in zopet je umolknil.

Dekle se je ustrašilo . . . Stvar ji je bila jasna.

„Nesrečnež, kaj bo sedaj s teboj doma?“

„Ha, ha, nič!“ Mislil pa je drugače . . .

Tišina lepega večera je omamila čednika. Nerodno je stopal poleg nje, krog pa je bilo vse tiho. Včasih je postal, meneč, da se bo tudi ona ustavila, ali varal se je.

„Ostani zadaj, ali pa pojdi po drugem potu proti vasi! Kaj bi rekli, ako bi skupaj prišla v vas!“ Ali on ni čul ničesar.

„Kaj me tako sovražiš, ti, mene?“

Jerici je bilo težko v duši.

„Ne sovražim te, a če me ne slušaš, potem . . .“

„Slušal te bom, če mi nekaj obljubiš.“

„Kaj?“

„Da ne vzameš Jernejca.“

Čudé se ga je pogledala.

„Zakaj naj bi ti to obljubila?“ vprašala ga je skoraj nevoljno . . .

Mišelj je molčal. Sedaj je bilo čas priti na dan z dozorelo mislijo, katero je gojil v sebi, ali pogum mu je upadel. Ni si upal na dan z besedo. Po njem je kar vrelo, srce pa je tolklo burno.

„Zato“ — umolknil je, stopil bliže in mesto besedij, del ji je roko nerodno krog vratú in šepnil polglasno:

„Zato — da bi vzela —“ in stisnil jo je tako, da je bolešno vzkliknila ter zbežala dalje.

„Oh, Mišelj, pusti me!“ In pristavila je: „Oh, ta norec!“

„Obljubi!“ hotel je on.

„Ne“, rekla je odločno in pohitela naprej. On pa je zaostal. Nekaj časa je stal kakor okamenel. Zrl je sedaj za njo, ki mu je hitro izginjevala v mrak, sedaj doli na vas, kjer ga čaka — bodoča usoda. Z razburjenostjo se mu je povrnila utrujenost, čutil je, da skoraj ne more dalje. Sedel je v travo in posegel v nedrije po šopek. Nekaj časa ga je zrl nepremično, naposled pa so začele nanj škropiti debele solze. Položil je glavo v roke in jel jokati. Kdo ve, ali bolj zaradi svoje zapuščenosti in nesreče ali bolj iz strahú, kaj ga čaka. Sedel je in sedel, uničen v svojih nadah. Intel je polglasno in sedaj pa sedaj je odnesel lahni večerni veter globok, srčen vzdihljaj.

Zalesk se je bil umiril, sladki pokoj je ležal po vasi. Tedaj je stopal čednik s trdim korakom proti domu. Postal je pod oknom, obotavljal se, pomišljal, a slednjič odločno stopil v vežo.

Gospodar je privzdignil luč in se začudil:

„A— a— a!“

Mišelj je molčal. Pokorno, udano je čakal plohe, ki se bo izlila iz oblakov, kateri so se, kakor je sumil, celi dan zbirali nad njegovo glavo.

„Kje si bil, Mišelj?“ začel je izprva mirno gospodar, „vsa vas se jezi nad teboj . . .“

„V Ljubljani . . .“

„Ti! Kaj si imel tam opraviti? Kaj ne veš, kaj je tvoja dolžnost? Tako povračuješ dobro delo?“

Mišelj bi bil rad obljubil, da ne bo več tega storil, da bo poslej rad pasel, ali neki ponos je imel v sebi, in ta mu je velel, ne klanjati se.

„Moral sem iti“, rekel je s tresočim glasom.

„Lažeš! . . . Stara, daj mu jesti, če je lačen, — in jutri glej, da je vse v redu, če ne, naredimo drugo s teboj, zapomni si!“

Mišelj je molčal in slastno je použil borno večerjo.

Ko so drugo jutro Zaleščani vstali, zapazili so na svojo veliko tolažbo čedo že na paši, in gori pod češnjo je zopet sedel čednik, v katerem je vsak spoznal Mišlja.

Govorica se je pletla le o čedniku. Hujše kazni mu niso prisodili.

Vendar jim je bila vsa stvar še skrita. Le na studencu so govorile ženske o nečem.

„Nesrečnež!“ milovala ga je ta ali ona.

„Človek je, kaj se je čuditi!“

„Seveda, seveda . . .“

„Ah!“

„Glejte no!“

Po pašniku je pohajal čednik, tih, miren, mrkel. Zamišljeno je zrl tje nekam v daljavo in mislil, sam ni vedel, kaj. Sedaj pa sedaj je začutil, kakor da mu je oko mokro, potegnil je z rokavom preko lic, in dobro je bilo. Ni žvižgal, niti pel — njegovo srce je postalo — brezčutno . . . Ljudij se je jel ogibati, in kdor ga je videl, miloval ga je. Vaščani so lepo ravnali ž njim, in on jim je bil hvaležen.

* * *

V pozni jeseni se je oživil ves Zalesk še jedenkrat. Bilo je ženitovanje.

Čednik je čul glasno godbo, čul zvočenje, čul tudi vriskanje in videl vrvenje vaščanov. Vedel je, kaj to pomenja.

Posegel je v nedrije, od koder je prinesel suh šopek na dan. Cvetlice se niso dale več spoznati. Mišelj ga je gledal dolgo nepremično. Oko se mu je zaiskrilo, zasmejal se je s svojim navadnim smehom, kakor se že dolgo ni, in zmlel je suho cvetje v rokah.

Čeda se je pasla mirno, in on se je ločil od nje in hitel za vasjo v cerkev. Poroka je bila. Ustavil se je za vrati in gledal nepremično pred oltar, kjer je stala nevesta poleg srečnega ženina. Tudi on je prišel poslušat oni usodepolni „da“. In čul ga je. V tistem trenutku bilo je zopet treba potegniti z rokavom preko očij, in iz ust mu je zopet ušel oni nesrečni smeh. Ljudje so se ozrli, on pa je bežal iz cerkve k svoji čedi . . . Oni za čednika nepozabljivi dan so vaščani že pozabili in zato niso zamerili Mišlju, da je prišel v cerkev, nevesta pa se je baje stresla, ko je začula smeh izza durij.

Vas se je pomirila, ženitovanje se je končalo. Tudi čednik se je umiril. Začelo se mu je življenje tako, kot je bilo preje. Le za čedo je hodil vedno tiho in pel ni na paši. Da bi mu olajšali tužne dni in da bi si imel s čim preganjati dolgčas, dovolili so mu vaščanje na njegovo izrecno željo, da sme pušiti na vaške stroške. Pipa tepka mu je postala najdražja prijateljica. Dan mu je hitel za dnem, mesec za mesecem, leto za letom. Drug jednak drugemu. Neka žalost, ki ga ni zapustila nikdar, izrazila se mu je tudi na obrazu, vsak jo je lahko čital. Lice se mu je nenavadno hitro gubančilo in čelo se mu je z gostimi obrvmi obesilo nizko nad oči.

Vaščani in otroci so se privadili s časoma mrklega njegovega obraza. Nikdo ga ni ogovarjal, in v skrajni sili je bil njegov govor kratek. Smeha ni nikdo videl na njegovih ustnih. O sebi ni pustil nikomur govoriti, jeden njegov pogled je ukazal vsakomur molčati.

Na nekem jutranjem svojem izprehodu sem govoril s čednikom.

„Tobaka?“ vprašal je kratko, ter primerjal svojo pipo z mojo. Dal sem mu mehur. Natlačil si je svojo tepko in hva-

ležno podal mehur nazaj. Mrkli njegov obraz mi je ostal dobro pred očmi. Na nekaj mojih radovednih vprašanj je odgovoril s kratkim „da“ in „ne“, obrnil mi hrbet ter odšel na svoje priljubljeno mesto.

Mladost.

O jezdec brzi, postoj, postoj,
kam vodi pobliskoma vranec te tvoj?

„Rekli so: tvoja mladost
pred tabo po tej-le je cesti odšla
in vso prelestno sladkost
vseh lepih in solnčnih dni,
vso srečo tihih, jasnih noči
s sabo pelja . . .
Zajezdil sem vranca iskrega,
pohitel čez polja zelena,
dirjal čez hribe, gore in doli,

prejezdil deročih vodá bregove,
premeril temnih gozdov lesove:
a moje mladosti še ni, še ni . . .“

Huj, ti starec, kje si že, kje!
Iskre za vrancem leté.

A v daljavi tam, glej, tam za starcem
kdo tak počasi prihaja —
in solnčne vodi, prejasne dni
in tihe sladkosti prelestnih noči
in jabolka mladega raja . . .?
Mladost njegova, ti si?!

Vinko Vinič

Na prijateljevem grobu.

(V spomin *Ž. P-u.*)

I.

Na tvoj grob prerani
treba ni spominka;
senči naj samo ga
vrba žalostinka.

Z vetrom bodo tiho
šepetale veje:
„Tu pod nami strte
spé srca nadeje.“

II.

Tje čez pozabljene grobove
zavel je dih pomladi nove
in zemlji cvetje vsul v naročje.
Zvonovi s stolpov se oglašajo,
radosti polno vest prinašajo:
Vstajenje je, Velika noč je.

Tedaj na tvoji so gomili
ti prvi beli zvončki vzkli,
in čul sem 'tajno njih zvonjenje:
„Lahnó mu spanje v jami je,
in Oni, ki nad nami je,
ga skoro prebudi v vstajenje.“

Narjan Pretko.

Prenašanje delujočih močij z elektriko.

(Spisal dr. Simon Šubic.)

(Dalje.)

IV. Koristno prenašanje energije z elektriko.

Skoro vsem tem nedostatom se ognemo, ako porabimo za prenašanje sil elektriko. Zlasti pa se z elektriko izgubi le malo delujoče sile. Dinami in elektromotori so vsled svoje sestave ali konstrukcije zanesljivejši pri uporabi, kakor so stiskalke in sesalke, ki delajo z vodo in z zrakom pod močnim tlakom. Jednotna osnova električnih strojev s svojimi železnimi ali jeklenimi valjarji, ovitimi z žico in tekočimi na utrjenih tečajih, je kaj očitna v primeri s parnim strojem in s sesalkami, ki so polne členov in kolčkov in zvodov, s katerimi se prestavlja po njih ravno in okrožno gibanje iz tega v onega.

Še očitneje se kaže prednost elektrike, ako se oziramo na razne vezi, žice in jermene, s katerimi se prenašajo moči. Niti omeniti ni treba, da se pri teh pripravah dan na dan godé nesreče in se dela velika škoda.

In gledé na obrtno porabo je kaj imenitno to, da se stopinja učinka vsakega gibala ali motorja na elektriko dá natanko določiti. Električni stroj ostaja v svoji začetni vrednosti; pri drugih strojih — če izvzamemo parnega — se pa vedno izpreminja njihova porabnost in vrednost. Ako so električni stroji in prevodi dobro narejeni, ne delajo pozneje skoro nobenih stroškov. Električne žice se devajo v ozke in skrite kraje, a cevi za vodo in zrak morajo ležati v prostornejšem kraju, da so vedno pri rokah, ker jih večkrat treba ogledovati in popravljati. In koliko manj sitnosti je z žicami kakor s cevmi, ako treba kaj delati okoli njih po cestah in hišah! Koliko lažje jih je ohraniti v dobrem stanju! Prevod

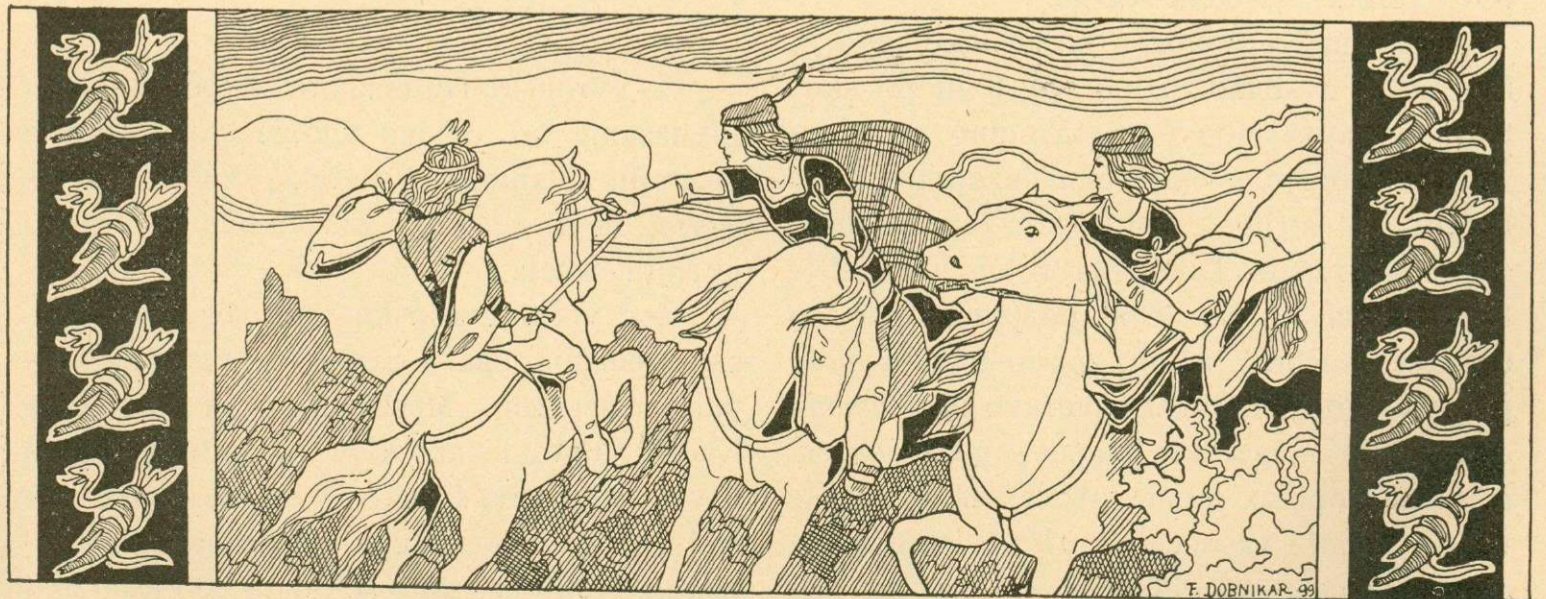
elektrike ne trpi ne v mrazu, ne v vročini. Vrh tega je pomisliti, kako lahko se električni stroji upregajo in razpregajo v začetku delovanja in po dokončanem delu: če malo zavrtiš rahlo gibajočo se ročnico, pa je vse opravljeno. Koliko skrbij in truda pa dela parni kotel, ko se pripravljáš k delu in koliko, ko odstavljš parni stroj! Če ga postrežniki opoldne, ko gredó k obedu, niso izpregli z vso marljivostjo, ga jim popoldne, ko gredó na delo, utegne raznesti prekuhana voda. Nič teh skrbij in nevarnostij nima uprejanje in razpreganje električnih strojev. V tem oziru prekaša električna osnova s svojo varno uredbo naprave vseh drugih sestav ali sistemov.

Ko je Brown dovršil prvo napravo električnega prenašanja energije, niso bile tako očitne prednosti te osnove, sicer bi se švicarski tovarnarji ne bili obotavljali z uvedanjem naprave med Kriegstettenom in Solothurnom. Tamkaj se je pokazalo prvič, da je vsa naprava koristna, zanesljiva, in da bodo stroji dolgo ostali v dobrem stanju. Vsaka nova stvar se mora poskusiti, predno se prikupi občinstvu; šele v dejanski porabi se pokaže, kaj je dobro in kaj je slabo. Šele ko si je Oerlikonova naprava pridobila priznanje med tehniškim in obrtnim svetom, so se je poprijeli tudi inženirji in izdelovalci strojev ne le po Švicarskem, temveč tudi po vnanjih deželah. Celó tisti inženirji, ki so si služili svoj kruh s postavljanjem naprav na žične vrvi, celo ti so se razveselili nove osnove.

Prevajanje energije z vrvmi pri Schaffhausenu, nekđaj ponos švicarskih inženirjev, je bilo prekošeno z električnim prenašanjem. Nekaj malega spodaj pod kolibo s turbinami, ki so dotlej prenašale 760 konjskih močij čez reko, postavili so novo stavbo za več

MLADA ZORA

turbin, katerih vsaka goni diname s 300 konjskimi silami. In velika predilnica je takoj naročila zase 320 konjskih sil; ž njimi goni štiri gibala, dve po 60, dva po 200 konjskih sil.

Tovarna *Oerlikon* sama je izdelala do konca l. 1891.:

za	dinamov	s k. silami	v daljo <i>m</i>
Luzern	2	120	3000
Solothurn	4	50	8000
Lugano	2	60	8000
Piovene	2	250	450
Schio	2	300	6000
Schaffhausen	5	600	600
Poldolnithaia	2	70	300
Argent. republiko	10	600	3000
in Chile	10	520	7000

Pri izdelovanju argentinsko-chilenske železnice je bilo treba prodirati hribe in vrtati skale. Svedri, s katerimi so vrtali skale, so se vrteli s stlačenim zrakom, in zrak se je tlačil z elektriko, ki so jo pridelovali daljnji slapovi. Ne bilo bi popolnoma laž, če bi kdo rekel, slapovi so vrtali skale in prodirali hribe.

V. Slapovi in katarakti upreženi v jarem obrta.

Združene severno-ameriške države stojé sploh na čelu vseh deželá, kar jih prenaša energijo delujoče prirodne sile. Moč niagarskih slapov dolgo časa ni donašala nobene koristi, razven te seveda, da so slapovi velika prirodna lepota.

Teža meče vodo s strašansko silo v brezdno. Po strminah, po robah in po skalovju divjajo slapovi z ogromno množino vodá; razdirajo z bobnečimi svojimi valovi bregove in strugo in si kopajo leto za letom globočji prepad. Taka sila delujoče moči je le razdirala, dokler je ni podjetni Američan upregel v turbine, ki mu gonijo tri diname in pripravljajo elektriko za svečavo in za obrtna dela. Voda niagarskih slapov, padajoča 53 metrov globoko, goni turbine tako, da se vsako minuto zasučejo 250krat krog svoje osi. Turbinske osi, debele po 60 centimetrov,

gonijo nad njimi stoječe diname, vsako z močjo 5000 konj.

Dandanašnji služi sila niagarskih kataraktov večinoma kemijskim tovarnam. Okolica Niagare bo središče kemijskega obrta vseh Združenih ameriških držav.

Do začetka l. 1898. se je pri „Društvu niagarskih slapov“ najelo za 26.000 konj delavne moči. Tedaj je bilo treba postaviti četrti močni dinamo.

Niagarski dinami razpošiljajo elektriko za občno razsvetljava v Niagara-City, za hotele, za mnogo poslopij posameznih lastnikov, za železnico med Niagara-City in Tonarvando in Buffalo. In po sporočilu „Times“ se je okoli srede listopada l. 1896. jelo prenašati za tisoč konj „energije“ od niagarskih slapov v Buffalo, kakih 46 *km* ali nad šest milj daleč.

Louis Duncan, novi predsednik zavoda „American Institute of Electrical Engineers“ našteva ameriške prevode energije, in „Elektrotechnische Zeitschrift“ jih izpopolnjuje z evropskimi. Naj jih imenujemo nekaj za vzgled.

	za k. sil	<i>m</i> daleč
San Francisco, Kalifornija	1000	19.000
Sacramento - Folsom, Kalifornija,	4000	38.000
Fresno, Kalifornija	1400	56.000
Quebec, Canada	2130	13.000
St. Hyacinthe	600	8.000
Springfield, Massachusetts	820	10.000
Zürich, Švica	450	25.000
Rim, Italija	2000	29.000
Lauffen-Frankfurt, Nemčija	300	175.000

Po evropski celini dajó največ prilike za prenašanje sil močno tekoče vode goratih pokrajin planinskih deželá, kakor n. pr. Švica, in njene meje zadevajoče pokrajine bližnjih deželá.

Med večje evropske osnove, ki prenašajo energijo, spada mesto *Bellegard* (departement *Ain*). Mesto porablja sile reke *Rhône*. Prva ustanovitev je veljala kakih devet milijonov frankov. Še ne četrte ure nad mestom se odteka iz *Rhône* po globokem prekopu vsako sekundo 200 kubičnih

metrov ali 200.000 *kg* vode, in ta voda pada 13 *m* globoko ter pritiska na vodna kolesa turbine in jih goni. Jedna trojih velikih turbin prenaša sredstvom spletenih žičnih vezij dobrih 250 konjskih močij do bližnje tovarne za papir; drugi dve pa pridelujeta električni tok s tem, da gonita dinamom. V zadnjem letu se je povečala množina energije, ki jo daje ta naprava na razpolago, do 7000 konjskih sil. Vsa ta energija se porablja za velike obrtne tovarne. Oddaja se pa energija tudi malim obrtnikom in sicer prav po ceni, zakaj jedna konjska sila za celo leto ne velja več nego 100 fr.

Na Avstrijskem se je kaj imenitna uredba za prenašanje vodnih sil dovršila l. 1897. na spodnjem Tirolskem pri Meranu. Ta naprava prideluje 6000 konjskih sil. S to močjo preskrbuje električno razsvetljava po zdravniškem mestu Meranu in po Bozenu, ki leži 32 *km* daleč od Merana. Postaja za nabiranje vodne sile stoji 5 *km* daleč od mesta na večerni strani Merana pri poštni cesti, ki pelje proti Stilfserjevemu prelazu in proti Landecku. Tamkaj na meji med spodnjim Vintschgauom in med meransko dolino segajo čez dolino precej široka zemska rebra, in čez ta strmo viseča rebra se udara z veliko silo močna voda reke Adiže. Energija te vode goni turbine, turbine pa gonijo dinamom in pridelujejo ž njimi električne toke. In v podobi električnih tokov se prenaša vodna sila reke Adiže v druge kraje, kjer potrebujejo delavnih močij. Vsega skupaj goni tukaj reka šest turbin, in vsaka turbina goni svoj dinamom z močjo 1000 konj. — Sedaj se daje v najem 2000 konjskih sil; 4000 konjskih sil sta pridržali srenji, meranska in bozenska, ki sta preskrbeli to stavbo. Česar pa mesti Meran in Bozen ne porabita za svojo razsvetljava, to se ponuja v najem obrtnikom in železnim cestam.

Pri Železnih vratih na južni meji ogrske dežele namerjajo veliko vodno silo ob kataraktih Dunava porabiti za pridelovanje električnih tokov. Nadejati se je energije za 10 do 30 tisoč konjskih sil! Ogrska, srbska in rumunska vlada so kaj prijazno

sprejele dotične podjetnike. Če se osnuje ta stvar po volji, se bodeta mesti Turn-Severin in Krajovac udeležili velikega napredka in veselili se lepega dobička.

Stroje izdelujoča družba v Braunschweigu z imenom „Firma Luther“ se je obrnila na srbsko vlado, da ji privoli izkoriščevanje vodnih sil pri Železnih vratih, kolikor jih spada pod srbsko oblast. Po sporočilu švicarske „Bauzeitung“ je poleti 1897. srbska skupščina uslišala to prošnjo. Le-to privoljenje daje podjetnikom pravico: „Vodne sile vseh kataraktov Dunava poleg srbskega pobrežja od Brujice do Kladova porabiti za vpeljanje obrtnih, prometnih in gospodarskih podjetij in za električno razsvetljava po Srbskem. Med inozemce, n. pr. med Ogre, ne gre prodajati teh močij, če tega posebno ne privoli srbska vlada. — Prvo napravo za pridobitev energije teh vodnih klancev ali kataraktov do vrednosti štirih milijonov frankov mora podjetnik zvršiti v štirih letih; pridobljene delavne sile pa mora spraviti v porabo v osmih letih. Vse druge naprave, kar jih bo treba za pridobitev in porabo vodne energije, jednake delovanju 15.000 konj, pa mora dokončati v dvajsetih letih. To energijo pa utegne pomnožiti, kolikor mu dopusti sila kataraktov. Tisti katarakti, od katerih podjetnik ne porabi vodne sile v teku prvih dvajsetih let, pripadejo oblasti srbske vlade.“

V amsterdamski predluki, v Muidenu, se izdeluje nova zatvornica, ki bo jedna največjih na svetu. Dolga bo 200 *m*, široka 25 *m* in globoka 10 *m*. Ker pa nizozemska dežela nima pri rokah ne prirodnih sil, ne močno tekočih vodá, pa vlada misli pridelovati si tiste moči, ki bodo gonile dinamom, s parnimi stroji. Energija parnih strojev se bo z dinami izpreminjevala v elektriko, in delujoča moč močnih električnih tokov se bo prenašala od izvira svojega od konca do kraja po vsem prostoru nove zatvornice ter bo oskrbovala vsa opravila z blagom in z ladjami.

Celo v Egiptu namerjajo silo Nilovih kataraktov uporabljati 60 milj daleč od teh

slapov za razsvetljavo piramid. S pomočjo velekapitala osnovano društvo bo izkoriščalo sile Nilovih vodá. Iz vodnih strmin pri Assuanu se bo zajemalo toliko energije, kolikor je ima 25.000 konj. Med 60 milj dolgo potjo od kataraktov do piramid pa se bo nekaj zajete energije oddajalo tvornicam, ki bodo predle bombaž. — To bi se nikdar ne bilo sanjalo starim egip-

tovskim kraljem - faraonom, da bi v pozni prihodnosti nad njihovimi velikanskimi grobovi sijalo električno solnce!

Posebne koristi pa obeta električno prenašanje delujočih močij po rudnikih. Takaj važna uporaba se je predočevala in razkazovala na mali umetno sestavljeni posnetki rudarskega delovanja pri zadnji elektrotehniški razstavi v Frankfurtu. (Konec.)

Izprehodi po Slavoniji.

(Spisal *dr. Ž. Marinko*.)

(Dalje)

III. Na slavonsko novo mašo.

Čitateljem so pač po večini znane slovesnosti pri naših novih mašah. Prepričan sem, da so radovedni, kako se godi ob takih prilikah v bratski Slavoniji.

Moj prijatelj mi je dal priliko, da sem se take slovesnosti udeležil, za kar sem mu prav hvaležen, zakaj ravno pri novi maši se pride v ozko dotiko z ljudstvom kakor pri nas, istotako tudi pri naših južnih bratih.

Blizu Novske v župniji Lipljani je imel novo mašo g. M. P., znanec mojega prijatelja. Ta me je primerno napovedal. Došel je bil tjekaj z nekaterimi prijatelji pred menoj, ker jaz sem jo bil mahnil malo v sosednjo Bosno, potem se pa mudil še v slavonskem Brodu.

Po velikanskem mostu sem prišel čez Savo v slavonski Brod, ki šteje 2500—3000 rimsko- in grško-katoliških stanovavcev. Most je zgrajen v najnovejšem času iz železa na lesenem podstavu in sicer za železnico in navadno cesto. L. 1878. še ni bilo te prometne zveze med Bosno in Slavonijo. Poveljnik Filipović je ukazal takrat napraviti most na ladije, da je popeljal naše vojaštvo na bosanska tla.

Mesto se razprostira ob Savi, ima čedne ulice in zlasti bliže reke prav lepe hiše. Ker

nedostaje kamenja, so ulice tlakane večjidel z opeko, ki je napravlja v bližini mnogo. Brod je stara trdnjava, ki je imela namen varovati Slavonijo turških napadov. Še danes vidiš na zahodni strani obširno zidovje z globokimi jarki, dasi sedaj trdnjava nima pomena. Zasajen pa je med zidovi in severno za njimi prostoren park, ki daje Brodjanom dosti hladne sence ob letni vročini, ki tu ni mala. Nekoliko bolj proti zahodu od mesta imaš razprostran hrastov gozd, južno in jugozahodno pa se odpira mičen pogled na brda in gore bosanske; ne daleč od mesta na severni strani se vzdigajo pa ljubki griči, rodeči znano brodsko vino. V vznožju teh vinskih goric so posejana velika sela z belimi cerkvami. Sploh vidiš v okolici velike vasi, ki imajo strehe večinoma z opeko krite. Iz tega bi se smelo pač soditi, da so bili v prejšnjih časih tu imoviti ljudje. Pa res je tako bilo. Slabše je sedaj; razrušenje zadrug, zlasti pa zadnja leta povodnji so porušile blagostanje.

Na Savi je polno brodov, na katerih je kaj živo vrvenje. Tu se izlaga in nalaga, tu se vpije in kriči, tu se smeja in jezi, da je veselje gledati. Brod je namreč znamenita postaja savske parobrodne družbe, ki vozi do Siska. Dalje je tu zadnja postaja ogrske železnice Dolj-Brod in slavonske Sisek-Brod,

pa začetek ozkotirne bosanske železnične proge. Okrožno sodišče — kotarski sud — ima tudi svoj sedež v Brodu, ki se more prištevati najbolj zavednim narodnim mestom v trojedini kraljevini. Meščanska šola ima veliko učencev in — žal — neki tudi madjarska ljudska, ki so jo ustanovili Madjari baje za madjarsko deco železniških uslužbencev, istinito pa za pomadjarjanje hrvaških otrok. Rimljani so zvali ta kraj, ki sicer nima kaj imena vrednih posebnostij, Marsonia, bližnje močvirje ima še dandanes podobno ime — Mrsonija.

Od slavonskega Broda sem se pripeljal v soboto opoldne na postajo Novsko, kjer me je že čakal voznik s karto doslej mi neznanega „mladomisnika“ — novomašnika. Mnogo drugih voz pa je bilo pripravljenih za različno svetno in duhovsko gosposko, ki je prišla z vlakom z istim namenom kakor jaz. Med njimi je bilo zlasti mnogo hrvaških bogoslovcev. V brzem diru so nas potegnili čili slavonski konjiči v Lipljane, lep, nekoliko vzvišen kraj, kateremu župniku je štajerski Slovenec M. D.

Preživel sem tu dva prekrasna, nepozabna dneva. Imel sem priliko spoznavati ljudstvo in navade slavonske, pa tudi občudovati delavnost slovenskega duhovnika med bratskim narodom. Njegova cerkev se odlikuje po vnanjem in notranjem licu, po bogoslužni opravi sploh od premnogih slavonskih cerkvá, katere sem pomiloval zaradi zanemarjenosti, ki jo kažejo. Užival sem tukaj res slovansko gostoljubnost in prijaznost v nenavadni meri. Že isto popoldne se nisem mogel dovolj načuditi postrežljivosti in ljubezni domačih in drugih ljudij v hiši novomašnikovi. Vsakdo je le izkušal, kako in s čim bi mi ustregel; vpraševanja in pozvedovanja ni bilo ni konca ni kraja, sklep vsakemu pa, kaj da vendar želim, s čim se mi more ustreči. Skratka: ko brata-Slovenca so me odlikovali tako, da je bilo včasih skoraj nadležno.

Oče novomašnikov je izobražen civilno oblečen mož, predstojnik v občini; mati je preprosta Slavonka v domači noši, blaga prav

kakor naše dobre slovenske matere. Kdo ne bi spoznal, da smo ista kri?

Slovesnost nove maše je našim podobna, a v marsičem vendar različna.

Šli smo v nedeljo v cerkveni opravi po novomašnika v njegovo rojstveno hišo, kakih dvajset minut daleč. Stopal je opravljen za sv. daritev v izprevodu, ki je našemu podoben, proti župni cerkvi, ali brez onega velikega šopa in venca na roki, ki je pri nas v navadi. Spremljali so ga sorodovinci, prijatelji, zastopniki duhovske in deželске gosposke. Družic ni bilo; mesto njih so bile samo tri 9—10letne deklice belo oblečene. Dve izmed njih sta nosili znake duhovske službe in dolžnosti: prva na krožniku, s prtom pogrtnjenem, grozd in pšenično klasje; druga brevijarsko knjigo, na kateri je ležal bel venec iz umetnih cvetic, tretja pa je nosila krasen šop iz svežih cvetic.

Prišedši v cerkev je sedel novomašnik pred oltarjem na stol, ona deklica s šopom ga je nagovorila z nekaterimi besedami ter mu podala cvetlični šop. Novomašnik jo je v zahvalo blagoslovil. Zatem je zapel slavljeneec „Veni creator Spiritus“. Po odpetem himnu se je začela sveta maša, pa ne pred izpostavljenim Najsvetejšim, in nadaljevala do „credo“. Sedaj je govoril krasen slavnostni govor katehet iz Požege. Med glorio, credo, sanctus, pater noster in pri zadnjem blagoslovu se je dal novomašniku oni venec, ki ga je nosila deklica na brevijarski knjigi, na glavo tako, da je okroževal tonzuro.

Pri nas Slovencih je navada, da gre po dovršeni daritvi novomašnik na prižnico, kjer z razprostrtimi rokami blagoslovi zbrano ljudstvo. Prav ganljiv je ta prizor; v očeh marsikoga sem že videl ob taki priliki solze. Na Slavonskem pa je drugače. Tu daje „mladomisnik“ po sv. opravi blagoslov vsakemu posebej pred oltarjem. Na gornjo stopinjo oltarjevo pokleknejo najprej pričujoči duhovniki. Novomašnik položi vsakemu posebej roke na glavo, opravi kratko molitev in ga slednjič na lice poljubi. Za duhovniki pridejo sorodovinci, prijatelji, znanci in drugi, moški in ženske. Tudi drugim deli blagoslov

kakor duhovnikom s tem razločkom, da jih ne poljublja.

Iz cerkve smo se vrnili v rojstveno hišo novomašnikovo, kjer nam je bil pripravljen sijajen obed. Povabljenih je bilo jako veliko. Da so imeli prostora, se je napravila na velikem dvorišču velikanska lopa iz svežih vej, kar je bilo meseca velikega srpana pri slavonski vročini prav pametno: imela je ta jedilnica vedno dovolj prepaha.

Med obedom se je pelo in govorilo jako mnogo. Prav milo mi je bilo, da se je pelo toliko slovenskih pesmij — vsaj polovica. Zatrjevali so mi, da Slavonci jako ljubijo slovenske pesmi in jih prepevajo ob vsaki priliki. Napitnic ni bilo ni konca ni kraja. Gospod stoloravnatelj, župnik iz Jasenovca ob Savi, je imel posla dovolj, da si je zapomnil govornike, ki so se mu oglašali za besedo. Naš južni brat se ne more veseliti, ne more piti, da ne bi govoril napitnic. Kjer sta dva skupaj, si že napivata in nazdravljata. Radi tega je doli vsakdo govornik. Umeva se, da ni vse zlato, kar se pové; da se le govori, pa je dobro. Ako se zbere pa nekaj več oseb, izvoli se tudi stoloravnatelj in drugi dotični dostojanstveniki.

V sili si pomaga Hrvat tudi sam, da se zabava z napivanjem. Neki grof blizu kranjske meje je obolel na nogah. V družbo torej ni mogel, kar mu je bilo neznosno. Kaj stori? Ukaže si prinesiti vina in neko število kupic. Te krsti po svojih prijateljih, napolni jih z vinom in sedaj jame napivati n. pr. v dolgem govoru proslavlja biskupa Strossmayerja in sklene: „Naj živi dika jugoslovanska, biskup

Strossmayer! Iz polne čaše!“ Izpije čašo do dna. — Ume se, da je biskupu dolžnost, da se zahvali na napitnici; ker pa je odsoten, stori to grof sam, češ, tako nekako se biskup zahvali. Napiva si v imenu Strossmayerjevem zopet iz polne čaše. Tako se vrsté možje, ali bolj prav kupice, ki nosijo njihova imena, da si ž njimi grof napiva in se zahvaljuje celi dan ter si preganja dolg čas. — Še jedno sem slišal: Srbski pop je povabil večjo družbo. Povabljeni pridejo; ali neki popov prijatelj je pregovoril njegovo ženo, da jih je skrila v sosednji sobi, ker so hoteli videti, kaj bo počel gostitelj sam. Mož je nekoliko čakal, a ker ni bilo povabljenih gostov, je ukazal: „Nosi!“ Jedi so prinesli, pop se je nekoliko pojezil nad brezobzirnimi prijatelji, pa je kmalu začel napivati kakor prej omenjeni grof. Čez nekaj časa vstopijo povabljeni in ga vprašajo: „Kaj si delal?“ — „Dobro sem se imel v vaši družbi!“ jim odgovori pop. Nikdar več ga niso tako dražili, videč, da si zna sam pomagati.

Omenjam še, da se je slavnost nove maše na pol obhajala že v soboto. Novomašnik je imel zvečer slovesne litanije, po katerih je župnik povabil njega in došle goste na bogato večerjo v župnišče. Tu se je pilo in pelo in nazdravljalo novomašniku, roditeljem in drugim do polnoči. Da pa ta navada ni posnemanja vredna, ni treba opominjati.

Po kratkem ali sladkem počitku pri gostoljubnem župniku D. sem se v ponepeljek zopet odpeljal v Šumedje, pa si ohranil vesel spomin na slavonsko novo mašo.

(Dalje.)

Oblakom.

Ej oblaki, ej oblaki,
vi nebeške tice,
le razvijte, le razpnite,
mehke perutnice!

In v daljavo nedogledno
urno mi hitite,
a s seboj vse nade moje,
upe vse vzemite!

In v daljavi potopite
vse v morjé jih širno!
Ko srce bo prazno, pusto
morda bo i mirno . . .

Fr. Ks. Meško.

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige „Slovenske Matice“ za l. 1899.

Prof. dr. K. Glaser: *Zgodovina slovenskega slovstva*. IV. del. Drugi zvezek. Str. 155—312. (Konec IV. dela izide prihodnje leto.) — O nobeni Matični knjigi ni težje pisati ocene — vsaj po naših mislih ne — nego o „Zgodovini slovenskega slovstva“. Pravično bi jo sodil le strokovnjak, kakršni so opisani v letošnjem zvezku te „Zgodovine“ str. 200 do 217; a ker so teh nekateri pomrli, drugi osebno prizadeti, tretji pa z delom preobloženi, lotiti se mora kočljivega dela slovstveni nezgodovinar. Ker sami nismo nič prizadeti — v vsem zvezku, ki našteva par stotin še živečih, na raznih „poljih“ delujočih, bolj ali manj slavnih slovenskih pisateljev, nismo nikjer tiskani, niti z debelim, niti drobnim tiskom —, mislimo, da bo naša sodba nepristranska. — Najprej torej smelo trdimo, da se nobena letošnja Matična knjiga ne bo čitala toliko, kakor ta; zakaj vsak, kdor je do l. 1895. kaj prida pisal v tej ali oni znanstveni ali vsaj zabavno-poučni stroki, iskal se bo notri — in se našel, nekateri zaslužno pohvaljen, drugi brez pohvale, brez ocene. Kako bo to vplivalo, ne moremo presoditi: de interioribus non iudicat praetor. Čitajoč nič ko svoje ime pa naslov spisa ozir. spisov svojih, si bo marsikateri mislil: „Kaj pa je tebe treba bilo . . .!“ „Numerus sumus . . .“ — Kar je najbolj značilno za IV. zvezka drugi del, je to, da je prof. dr. Glaser, opisavši v treh razdelkih: zgodovinarje (I.), jezikoslovce (II.) in (III.) naravoslovce (in narodne gospodarje) in podavši tudi o sebi biografske črtice (str. 205 nsl.), stopil s katedra in dal besedo dvema pomočnikoma: Josipu Benkoviču, da nariše zgodovino modroslovja (IV., str. 233—245), bogoslovja (V., str. 246—283) in cerkvene umetnosti (VI., str. 283—287) z bibliografijo teh strok vred (VII., str. 287—303), pa Jerneju Ravnikarju, da obdela slovstvo vzgojeslovja (VIII., str. 303—x). — Zoper Glaserjevo razdelitev slovenskega znanstvenega delovanja od l. 1870. sem v tri večje razdelke z manjšimi pododdelki menimo ne bo kaj oporekati. Samo tega ne moremo razbrati iz knjige, po katerem redu obravnava gospod profesor pisatelje. Alfabetično jih ne, zakaj n. pr. zgodovinarji se vrsté: Parapat, Štrukelj, Jesenko, Sila, Zmazek itd.; morda pa so urejeni po starosti? Poglejmo! Parapat roj. l. 1838., Štrukelj l. 1841., Jesenko l. 1831 . . . Torej po tem načelu tudi ne! Morda pa po važnosti in veljavi? Po tem načelu bi Steklasa, Rutar, Vrhovec . . . ne stali n. pr. za Štrukljem. To te je tisto, kar bi utegnulo kakšnega točnosti privajenega čitatelja pripraviti do nevolje, češ da je v knjigi pravi

„chaos“. Posebno radi pa priznavamo, da so biografski podatki o posameznih pisateljih, četudi kratki, vendar zanimivi in, kolikor moremo presoditi, tudi resnični; gospod pisatelj izkuša tu in tam najti notranji nagib in zunanji povod, ki sta napotila dotičnika na slovstveno delo: za vzgojitelje mladine jako važne drobtine. O vsakem tu opisanem možu dobimo neko precej dobro sliko o njega slovstvenem delovanju. Marsikakšen mož živi v naši sredi: ljub znanec nam je iz dijaških let, a kaj je vse spisal, to vidimo šele sedaj. Večino v omenjenih treh razdelkih opisanih pisateljev tvorijo srednješolski profesorji, kar omenja že uvod (str. 155), vendar med opisanimi dvaindvajsetimi zgodovinarji je deset duhovnikov. Zdi se nam pa, da najmlajši rod ne kaže več tistega zanimanja za zgodovino. — V podrobnosti knjige se ne moremo spuščati; da ni do pičice popolna, to se ume; n. pr. takoj pri prvem pisatelju J. Parapatu ni omenjen temeljiti životopis Benkovičev v „Dom in svetu“. A to so malenkosti; sicer pa je v opombah pod črto še vse polno dostavkov. Marsikaj zvemo, kar se je vršilo lepo za kulisami, tako n. pr. o „akademiji Operosorum“ v Ljubljani od l. 1893. dalje (str. 215). — S posebnim zadoščenjem pa smo čitali razdelek „Modroslovje“. Opazka o Mahničevi kritiki Simon-Gregorčičevih poezij (str. 238): „Izvajal je iz njih (n. pr. „Človeka nikar!“ „Nevihti“ itd.) take ideje in sklepe, kakršnih katoliški duhovnik-pesnik ni mogel name-noma učiti“ —, je pametna in potrebna. Po čemer se Benkovičevi razdelki značilno razlikujejo od profesorja Glaserja, je to, da Benkovič pri najznamenitejših zastopnikih dotičnih strok navaja doslovne citate iz predgovorov itd. pisateljev samih, s čimer se le-ti sami karakterizirajo. Ob enem iz tega spoznavamo njih vodilne misli, razdelitev tvarine, zlog i. dr. Modroslovje obdelujejo s prav majhnimi izjemami — sami duhovniki — V V. razdelku (Bogoslovje) je jako zanimiv uvod o „razvoju cerkveno-političnih razmer“ — vreden, da se pazno prečita. Med dogmatičnimi pisatelji v tem oddelku nahajamo na odličnem mestu tudi knezoškofa dr. Ant. B. Jegliča (str. 254 nsl.), med zastopniki eksegeze in homiletike pa dr. Mih. Napotnika. Na bogoslovnem polju vlada, kakor kaže „Slovstvena zgodovina“, precejšna živahnost. Kdor še dvomi, česa naj bi se lotil, pogleda naj, kaj so drugi delali pred njim. Pot je začrtana, — dalje po njej!

Jako mlado je še pri nas slovstvo o cerkveni umetnosti, vendar pa imamo že tudi tukaj nekatere dobre zastopnike, tako v stavbarstvu, kakor v glasbi. Tukaj vse kaže, da je težišče še v bodočnosti. Bibliografija, ki jo je pridel gospod pisatelj, je gledé

na nekatere pisatelje res poučna in potrebna, za večino pa samo — po mojih mislih — „malum necessarium“. Splošno moramo reči, da način kakor obdeluje gospod Benkovič svoje stroke, je zanimiv, ker kaže vedno na vodilne ideje, in to tudi za bodočnost. Grajati nimamo nič posebnega: da se isti pisatelj omenja na več krajih, to je najti skoro v vseh razdelkih, a tega so krivi pisatelji sami, ker so tako — vsestranski. — O zgodovini vzgojeslovja, ki je prišla šele do Funtka (pisatelji se namreč tu

navajajo v abecednem redu, kar je hvalevredno: urejeni so po nekem načelu, dočim prof. dr. Glaser gledé tega nima nobenega reda, ali vsaj nam ga ni bilo mogoče najti), ne govorimo še letos, počakati moramo do bodočega leta, ko bo spis cel. Če smemo kaj svetovati, svetovali bi, naj se pri pisateljih dodá tudi leto (če ne tudi dan) rojstva, kakor je to po celej knjigi navada. No, saj pri večini je gospod pisatelj to storil. *D.*

Časopis.

13. mal. travna je umrl v Mariboru stolni prošt in zaslužen zgodovinar Ignacij Orožen, 81 let star. Rojen je bil v Laškem trgu dne 30 prosinca l. 1819. Bil je apostolski protonotar in vitez železne krone III. vrste.

1. vel. travna je prišlo bursko poslanstvo v Amsterdam, dne 4. vel. travna pa odpotovalo v Ameriko.

1. vel. travna. Iz burskega vira se poroča: Buri so imeli meseca grudna l. 1899. še 54.000 mož brez 5000 vstajnikov. Dne 13. sušca so pa šteli le 26.500 mož. Izgubili so 6500 ujetnikov, 8000 ubitih in ranjenih. Nepojasnjeno je, kam da je izginilo 14.000 mož.

1. vel. travna se je poročalo o vstaji v Bulgariji. V treh vaseh so se uprli oboroženi kmetje. V Trsteniku so napadli potujočega podprefekta. Nezadovoljni so bili z davki in desetino.

3. vel. travna. New-York: V rudniku pri Schofieldu se je vnelo več sodov smodnika. Ubitih je bilo nad 200 delavcev.

3. vel. travna se je odpeljal avstrijski cesar preko Vratislave v Berlin k slovesnosti, da je pruski kraljevič polnoleten. Spremljali so ga med

drugimi minister grof Goluchovski, adjutanta Paar in Bolfras in nemški vojni atašé Bülow.

5. vel. travna. Nižjeavstrijski deželni zbor je brez debate sprejel nujni predlog in načrt zakona posl. Kolisko, naj se nemščina proglasi za izključni učni jezik na vseh ljudskih in srednjih šolah Nižje Avstrije.

5. vel. travna se je poročalo: General Hunter je prekoračil reko Waal in udrl v Transwaal. Njegova armada šteje 10.000 mož. Po Robertsovem naročilu mora priti do 18. vel. travna na pomoč posadki v Mafeking.

7. vel. travna zjutraj je Roberts s svojimi vojaki prekoračil reko Vet in se utaboril pri Smaldeelu. Sovražnik se je umikal na celi črti.

7. vel. travna. Glasom brzozavke iz Pretorije se je Delarey umaknil proti Kroonstadtu, kjer ima general Botha neki zbranih 20.000 mož.

Odtlej so Angleži polagoma prodirali proti severu in sicer z glavno armado, kateri zapoveduje vrhovni poveljnik Roberts, in zlasti s konjenico (pod generalom Frenchom). 10. t. m. so prekoračili reko Zand.

Razne stvari.

Naše slike.

Slika „Prvo sv. obhajilo“ na str. 329. nam kaže deklice, ki pristopajo prvič k mizi Gospodovi. Slika je študija za večjo sliko, ki jo izdeluje znani naš mladi slikar M. Strnen. Kakor priča ta slika, ima umetnik dovolj sposobnosti, da bi prevzel kako večje cerkveno delo. — Druga slika današnje številke je ilustracija narodne pesmi: „Mlada Zora“ (v Štrekljevi zbirki I., številka 114.). Vsebinska pesmi je ta-le: Mlad kraljevič pride na lov pod mlade Zore beli grad. Deklica ga kara in zavrača domov, ker ima dva huda brata, a kraljič ji izjavi, da hoče vendar njo imeti. Deklica mu pové, da to ne gre

drugače, kakor če se sama z neznanim korenem pripravi v smrtno spanje, da jo bodo imeli za mrtvo in jo deli v grajščinsko rako; tedaj naj pride on ponjo, prebudi jo in odpelje. Tako se je tudi zgodilo. A brata sta jo zasledila in odpeljala. Ko je za njima udaril kraljič, se je vnel med bratoma in kraljičem hud boj, v katerem je starejši brat zabodel kraljiča. Tedaj je Zora omedlela. — O sliki v zadnji številki „P o m l a d n a b a j k a“, moramo z obžalovanjem naznaniti, da se je tisk ponesrečil, ker se je podoba preveč zasukala na levo stran, tako da močno visi. Da torej podobo uzreš prav, postavi jo, kakor kaže drevo in ona višina v ozadju, po koncu.

Pogovori.

(Dalje.)

G. Ivo Ivanovič. Tako „jesenske“ so Vaše pesmi, kakor jesen, ki jo opevate v dveh pesmih. Ne trdimo, da so najslabše, kar jih imamo pred seboj za „na rešeto“. A take tudi niso, kakršnih si želimo. Poezija mora biti ne samo igrača, ampak res nekaj vzvišenega, kar preveva srce, kar nas povzdiga nad vsakdanjost. Pesnik mora čutiti — „nositi v prsih pekel al' nebo“, ne pa kar tako mrtvo pisati mrtvo besedo. Kar vidi, kar spoznava, predelati mora v sebi, in iz tega ustvariti novo delo. Duhovitosti mu je treba, da tako zazna snov, premišljati mora o njej in v lepi obliki podati ta sad svojega uma in srca bravcem. Kaj ni pesništvo tudi umetnost? In kaj hoče ta? Predočiti v krasni obliki lepoto dobrote in resnice, naj je že v vnanjem svetu ali v notranjosti človeškega srca. Ali moremo reči, da ste pogodili to v svojih pesnih? Snov bi še bila: kdo še ni opeval otožne jeseni, posebno, če mu je količkaj hudo „pri srcu“! Pa oblika bi tudi ne bila toliko pogrešna. Zdi se nam vendar tu in tam tako okorna, pa malo-pomembna. Kaj nam torej ne ugaja? Glejmo!

V jeseni na vrtu.

Hè, listi, od ljubljenih morate vej,
in veter drvi vas po vzduhu naprej . . .

Mladenču — se zdi mi — podobni ste vi,
ki sreča nemila mej svet ga drvi . . .

Na veji skor zadnji bo list strepetal,
in v svedrastem plesu z njim piš oddivjal . . .

Ah, žalostno, pusto na vrtu je res,
ko gole v zrak veje štrlijo dreves.

Le ti še, cipresa, krasno zeleniš,
tu liki zmagalec ponosna stojiš.

Jesen pomorila po vrtu je vse,
le tebi krasu ne oropa, ne stre.

Pač lepi simbol si nam upanja ti:
proročiš pomladne cvetoče nam dni. —

Hè, listi po zraku rumeni drve,
po glavi pa misli neštete roje.

Misli so navadne, preproste; preveč preprosta je tudi oblika. Nad čim bi se mogli prav za prav spotikati? Že začetek, ta „Hè“, nam ni po godu, in tisti „po vzduhu“ je tako malo pesniški! Primera je bolja. Dalje: „Vse — strè, drvé — rojé . . . niso čiste rime.

Hè, listi po zraku rumeni drve,
po glavi pa misli neštete roje:

kako ste spravili to v zvezo? Naj ne rojé toliko po glavi, ampak naj se lepo zvrsté in dobé obliko pravo in lepo, pa — upamo, da ne bo brez nič Vaša „muza“.

G. V-v Z-ški. Prosili ste nas, da naj preberemo dva Vaša soneta, če ugajata listu, in odgovorimo na dopisnici, ali naj še pišete, ali naj pustite pesništvo. Iz dveh sonetov — no! sodba se že nekako sklene: bodete-li zadovoljni ž njo ali ne, ne moremo reči. Pravimo: pesništvo je umetnost. To pa veste, da umetnikov je malo nasejanih po svetu. Marsikdo pač je izvežban v tej in oni stroki, a imena njegovega ne bo pripovedovala zgodovina. Zakaj? Bil je dober delavec, naredil to in ono dosti dobro, zelo dobro, a umetnik — ni bil. Dan mora biti od Boga poseben dar, treba posebne zmožnosti za vsako umetnost; da pa se res pokaže v pravi popolnosti, mora dotični ta dar likati, vežbati in uriti, drugače ostane pač drag kamen, ki pa je nebrušen, brez vrednosti in cene. Mislite, da ni kak vaški slikar, ki je naslikal kako „znamenje“ sredi polja, tudi čutil vse vzvišenosti in sreče ob svojem delu, kakor mogoče kak Rafael ali Fra Angelico? In vendar kdo ve za njegovo ime! Slika je bila, slika: a umetnost? Kdo bi o njej govoril! Pesništvo je umetnost. Dana mora biti od Boga: „poezija, dar nebeški!“ Pesnik mora biti rojen, so rekli Latinci; a ti so tudi vedeli, da se mora pesnik učiti . . . Horacij je spisal celo knjižico o pesniški umetnosti. Pa zakaj Vam to pripovedujemo? Ne samo Vam bi hoteli to dokazati in dopovedati, ampak sploh našim mladim, sicer dobrim „pesnikom“. V Vaših dveh sonetih se vidi, da darú Vam je dobri Bog pač dal: vendar ste premalo vadili ga, in zato je zelo nepopolno — vsaj po obliki —, kar ste napisali. Ni čuda! Sami pravite, da ste obiskovali le jednorazredno šolo na deželi pred mnogo leti. In vendar ste si s pridnostjo in, kakor kaže, največ z branjem pridobili precej omike; s tem kažete, da človek dobre in trdne volje lahko napreduje, četudi bi imel manj pomočkov, kakor jih ima kdo drugi. Zato naj Vam v bodrilo, drugim v pouk natisnemo tu sem Vašega „Trpina“ dva soneta. Kakor kaže, hočete napisati cel venec takih sonetov, ki bi v njih izlili svoja čustva in svoje misli. Če Vam preostaja časa pri Vašem delu, mislimo, da ne bo brez koristi, ako bodete nadaljevali: seveda morate

trezno in premišljeno pisati, kar bode te čutili v svojem srcu.

Trpin.

I.

Nemiren pótnik zrè morjá širjavo,
v skrbéh, li ónikraj svoj cilj doseže;
tje priti mora, ker dolžnost ga veže,
kakó li bo prejádral pót tje pravo?

Dosegel rad bi boljšo očetnjavo,
a čoln mu med viharji brazde reže,
zgubeč se v tmíni — ki v deželo seže —
nakár mu zažari — daníca v glavo.

Ti luč nebeška! Vódi zemlje sina
iz jutra zárje notri do večera,
da pót ne uníči mu morjá globína. —

Vodníca ta je mila zvezda — vera!
v življenji za poštenega trpina:
vsaj več ne muči strast ga mnogotera.

II.

Spominjam se še često póta živo,
ko mlad ga deček nekédaj koračil,
gredé bodočnost svojo sem tolmačil,
da vzorno bodem si nabral gradivo

Kakó je bilo pač to goljufivo:
Meneč, z učenimi se bom enačil.
Hej čas! Preprostega me je zasačil —
ostal nevešč sem, kaj je temu krivo?

Kaj pač talent mi hasnil je podani,
ko dan mi nij bil rabiť sebi v srečo. —
Prešél je čas — so úki zakopani.

Izgúbil zlato dóbo sem učečo;
zamán je — kakor rožici po slani! —
V sonétih rad bi speval ból skelečo.

Nekoliko povedati le treba o Vaših proizvodih, da bode te videli, kaj mi vidimo, česar morebiti niste opazili sami. Da imate lepe misli, Vam nikakor ne odrekamo. A zdi se nam, da preveč mislite, česar ne poveste dovolj jasno. Tudi Vam rima nagaja včasih, da poveste kako prav brez potrebe. „Zgubeč se v tmíni — ki v deželo seže“ — kaj hočete s tem? „Zgubeč se“ — ni slovnično, ker je glagol-dovršnik. „Nakár mu zažari — danica v glavo (!)“ ... „Nakár“, kaj je to? Pa da danica v glavo zažari! „Iz jutra zarje notri do večera“ — iz zarje — notri do večera! „Da pot ne uniči“ ... póta ne uniči morja globina, je jako hiperbolično povedano. Konca tudi niste prav logično pristavili: vera je res vodnica človeku vsakemu, a zato ga strast mnogotera vendar še muči. Pač pa se ji po njej lahko ustavlja in premaguje. — Drugi Vam gre bolj gladko — res iz srca, dasi seve ni pravilen, ni „klasičen“. A le potolažite se, in četudi pravite: izgubil zlato dobo sem učečo (!),

vendar, dokler živite, se vedno še lahko učite in morebiti ne bo bol tako zelo skeleča, ki jo hočete, upamo s pridom, opevati v sonetih. Zdravi!

G. *Silvio*. „Drobne pesmi“ ste nam poslali, Hrvat bi rekel „sitne pjesme“, in skoraj bi jim prideli to ime s slovenskim pomenom. Je nekaj in vendar nič kaj, da bi imel človek užitek, ko jih je prebral. Besede — lepe, sladke „milotožne“ (je nekdo rekel), tako, da se pozna, da imate jezik dovolj v oblasti. A dobri prijatelj: barve so barve, ako jih kak otrok namaže na platno ali kak umetnik: in vendar kak razloček! Da je slika, kip, sploh vsako delo, katero hoče človeški um poobraziti, pokazati, predočiti, lepo delo, mora um imeti vendar najpoprej o tem, kar hoče vpodobiti, neko idejo ali duševno sliko. Tako i pesnik-umetnik. Je-li to že umetnost pesniška, če besede zлага drugo k drugi tako, da se vrsté v določeni obliki in po nekem pravilu? Potem je pesnik tudi vsak, ki spravi skupaj dober — besednjak! Ideja mora prešinjati pesnika, napolniti mu srce, a um mora skrbeti za to, da za uresničenje te ideje, te slike, rabi kolikor možno dobro, dovršeno obliko. Zdi se mi, da nekateri „pesniki“ delajo pesem brez pravega namena in brez misli; kakor bi o tem, ko začnejo pesem, domnevali: se bo že kaj naredilo. Ravnajo kakor tista mlada žena, ki je možu povedala, ko jo je vprašal, kaj bo spekla: „Bomo že videli nazadnje!“ Je bila pač umetnica! Poglejmo nekatere teh Vaših „drobnih pesmij“. Ali smo morebiti preostri? Precej prvo!

V gozdu slavec melodije
v strune blagoglasne lije;
v slast družici jih popeva,
kadar mrak zemljo odeva.

Srce mi vleva moje,
kadar vroče bije boje:
vzemi v roke strune krasne,
sviraj speve blagoglasne.

Ali ni res? Bere se to gladko; tudi rima, oblika sploh ni napačna. Ali pa je v teh osmih vrsticah kaj prave misli? Naj že dovolimo slavcu, da „lije v strune blagoglasne“ svoje melodije, a kako naj dobimo zvezo s to mislijo, pa z mislijo, da njemu srce (pesnikovo) vleva „svirati i tako blagoglasne speve“? Mrak se vlega, vse je mirno, in slavec poje; srce bije boje (kar ni ravno prav „blagoglasno“ ta „bije boje“), naj blagoglasno poje. „Strune krasne“, kako prisiljeno! Od krasnih ali manj krasnih strun bo lep glas, če so le dobro ubrane. Speve svirati... tudi to je nezmysel, če pomislite pomen besedij.

(Dalje.)

M. B.